

ΕΡΓΟ

«Ανάπτυξη Οικοσυστήματος Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) στη Δυτική Αθήνα - Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο ΚΟΙΝΩΝΩ»

Τομέας Δραστηριότητας 1.3 «Καταγραφή και διάδοση καλών πρακτικών από το εξωτερικό, μεταφορά τεχνογνωσίας και διάχυση καλών πρακτικών, προετοιμασία οδηγών και γενικού και ειδικού ενημερωτικού υλικού και εργαλείων»

«Εγχειρίδιο εθνικών καλών πρακτικών στο πεδίο των δημόσιων πολιτικών για την ΚΑΛΟ»

Σεπτέμβριος 2023

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το παρόν Παραδοτέο έχει εκπονηθεί και υποβάλλεται στο πλαίσιο υλοποίησης του Τομέα Δραστηριοτήτων (ΤΔ.1) με τίτλο «*Το Παρατηρητήριο Ανάπτυξης Οικοσυστήματος Κ.Α.Λ.Ο. στη Δυτική Αθήνα*» του Έργου «*Ανάπτυξη Οικοσυστήματος Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) στη Δυτική Αθήνα - Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο ΚΟΙΝΩΝΩ*», το οποίο υλοποιείται από κοινοπραξία φορέων για λογαριασμό του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ) στο πλαίσιο της εγκεκριμένης Στρατηγικής Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (Β.Α.Α.) «*Διαδημοτική Εταιρική Σχέση για την Ανάπτυξη της Δυτικής Αθήνας με αξιοποίηση της ΟΧΕ/ΒΑΑ 2014-2020*».

Συντάκτες Εγχειριδίου

Δρ. Γαβριήλ Αμίτσης, Καθηγητής Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλειας / Διευθυντής του Ερευνητικού Εργαστηρίου Κοινωνικής Διοίκησης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου «*Ανάπτυξη Οικοσυστήματος Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) στη Δυτική Αθήνα - Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο ΚΟΙΝΩΝΩ*»

Λάμπρος Λαμπρινίδης, Εμπειρογνώμονας του Έργου «*Ανάπτυξη Οικοσυστήματος Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) στη Δυτική Αθήνα - Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο ΚΟΙΝΩΝΩ*»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑμεΑ	Άτομα με Αναπηρία
βλ.	βλέπε
ΔΟΕ	Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΚΑΛΟ	Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία
ΚΜ	Κράτος Μέλος
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΤΑ	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
παρ.	παράγραφος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Αντιπροσωπευτικά Οικοσυστήματα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια.....	9
1. Το Βρετανικό μοντέλο	9
1.1. Η τυποποίηση της κοινωνικής επιχείρησης	10
1.2. Θεσμικές και στρατηγικές παρεμβάσεις για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	11
1.3. Χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	14
2. Το Γαλλικό μοντέλο.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Υποδείγματα δημόσιων πολιτικών για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια.....	22
1. Η κοινωνικοπολιτική αναγνώριση του τομέα της ΚΑΛΟ.....	22
2. Η θεσμική ρύθμιση του τομέα της ΚΑΛΟ.....	23
3. Η φορολογική μεταχείριση του τομέα της ΚΑΛΟ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Αντιπροσωπευτικές καλές πρακτικές για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια.....	36
1. Η προσέγγιση του ΟΟΣΑ	36
2. Η προσέγγιση της ΕΕ.....	42
2.1. Καλές πρακτικές «ήπιων πολιτικών»	45
2.2. Καλές πρακτικές «σκληρών πολιτικών»	49
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Τίτλος Πίνακα	Σελίδα
Πίνακας 1. Η φορολογική μεταχείριση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια	25
Πίνακας 2. Κατηγορίες φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ	25
Πίνακας 3. Ισχυρά μοντέλα φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ	27
Πίνακας 4. Δυναμικά μοντέλα φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ	29

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν Εγχειρίδιο αποτελεί το δεύτερο Παραδοτέο (Π 1.3 - 2) της Δράσης ΤΔ-1.3 «Καταγραφή και διάδοση καλών πρακτικών από το εξωτερικό, μεταφορά τεχνογνωσίας και διάχυση καλών πρακτικών, προετοιμασία οδηγών και γενικού και ειδικού ενημερωτικού υλικού και εργαλείων» του Τομέα Δραστηριοτήτων ΤΔ.1 «Το Παρατηρητήριο Ανάπτυξης Οικοσυστήματος Κ.Α.Α.Ο. στη Δυτική Αθήνα» της Πράξης «Ανάπτυξη Οικοσυστήματος Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΑΟ) στη Δυτική Αθήνα - Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο ΚΟΙΝΩΝΩ». Η Δράση ΤΔ-1.3 επικεντρώνεται στην καταγραφή και αποτύπωση διεθνών καλών πρακτικών (good practices) του τομέα της ΚΑΑΟ, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την φιλική πρόσβαση των ωφελούμενων του Έργου σε ένα πλέγμα πρωτογενών δεδομένων και πληροφοριών που μπορεί να αξιοποιηθούν ιδίως ως πηγές επιμόρφωσης και συμβουλευτικής.

Η δημιουργία και η ανάπτυξη των φορέων ΚΑΑΟ απαιτεί ευνοϊκές εξωτερικές συνθήκες, δηλαδή ένα φιλικό θεσμικό, κοινωνικοπολιτικό και χρηματοδοτικό πλαίσιο. Υπό το πρίσμα αυτό, η συγκριτική έρευνα τονίζει τη σημασία του εξωτερικού περιβάλλοντος για την προώθηση ιδίως της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, δίνοντας έμφαση στις ακόλουθες διαστάσεις:

1. **Θεσμικό πλαίσιο**, όπως ειδική νομοθεσία ρύθμισης του περιβάλλοντος στο οποίο πρόκειται να δραστηριοποιηθούν οι επιχειρήσεις
2. **Δημόσιες πολιτικές**, όπως Εθνικές ή Περιφερειακές Στρατηγικές Ανάπτυξης της ΚΑΑΟ
3. **Κοινωνική αποδοχή**, συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης, της κοινωνικής στάσης απέναντι στην επιχειρηματικότητα και της αναγνώρισης του κοινωνικού αντίκτυπου των φορέων ΚΑΑΟ από την αγορά, τους επωφελούμενους και την κοινή γνώμη
4. **Επιχειρηματικές δεξιότητες**, συμπεριλαμβανομένης της λειτουργίας κέντρων πληροφόρησης και κατάρτισης για επιχειρηματίες
5. **Οικονομική στήριξη και κίνητρα** για επιχειρηματίες
6. **Τεχνική υποστήριξη για επιχειρηματίες**, όπως παροχή συμβουλών, τεχνική βοήθεια, υποστήριξη για έρευνα και δημιουργία επιχειρηματικών δικτύων.

Στο πλαίσιο αυτό, **αντικείμενο του Εγχειριδίου είναι η παρουσίαση αντιπροσωπευτικών δημόσιων πολιτικών χωρών της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας που πληρούν τις προϋποθέσεις καλών πρακτικών στο πεδίο της ΚΑΑΟ** μέσω της συστημικής εφαρμογής σχετικών δεικτών και κριτηρίων οριοθέτησης¹. Η ανάδειξη και ανάλυση υποδειγμάτων δημόσιων πολιτικών παρουσιάζει αυξημένο ενδιαφέρον ιδίως

¹ Βλ. σχετικά Γ. Αμίτσης και Λ. Λαμπρινίδης, *Οδηγός οριοθέτησης καλών πρακτικών στο πεδίο της ΚΑΑΟ - Τα διδάγματα της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας*, Μελέτη για το Έργο «Ανάπτυξη Οικοσυστήματος Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΑΟ) στη Δυτική Αθήνα - Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο ΚΟΙΝΩΝΩ», Ιούνιος 2023.

για τους σχεδιαστές πολιτικών ΚΑΛΟ (σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο), καθώς επιτρέπει την αντικειμενική τους πρόσβαση σε κρίσιμα - θεσμικά κατά κανόνα – δεδομένα που εξασφαλίζουν μία ολιστική προσέγγιση των αντίστοιχων μοντέλων παρέμβασης. Ωστόσο, η δυνατότητα μεταφοράς, χρήσης και αξιοποίησης των υποδειγμάτων δημόσιων πολιτικών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το οικονομικό, κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο κάθε χώρας και επηρεάζεται προφανώς από το αντίστοιχο περιβάλλον λειτουργίας του εθνικού, περιφερειακού ή τοπικού οικοσυστήματος ΚΑΛΟ².

A. Η μεθοδολογία εκπόνησης του Εγχειριδίου

Η μεθοδολογία εκπόνησης του Εγχειριδίου αξιοποίησε τις ακόλουθες τεχνικές:

- Βιβλιογραφική έρευνα για αντιπροσωπευτικές δημόσιες πολιτικές του τομέα της ΚΑΛΟ
- Έρευνα γραφείου σε βάσεις δεδομένων Διεθνών Οργανισμών (ΟΗΕ, Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και ΟΟΣΑ) για αντιπροσωπευτικές δημόσιες πολιτικές του τομέα της ΚΑΛΟ
- Έρευνα γραφείου σε βάσεις δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αντιπροσωπευτικές δημόσιες πολιτικές του τομέα της ΚΑΛΟ
- Έρευνα γραφείου σε βάσεις δεδομένων κρατών της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας για αντιπροσωπευτικές δημόσιες πολιτικές του τομέα της ΚΑΛΟ
- Έρευνα γραφείου σε βάσεις δεδομένων διεθνών ενώσεων και δικτύων για αντιπροσωπευτικές δημόσιες πολιτικές του τομέα της ΚΑΛΟ.

B. Η διάρθρωση του Εγχειριδίου

Το Εγχειρίδιο διαρθρώνεται σε τρία Κεφάλαια που συμπυκνώνουν τα βασικά πορίσματα των αντίστοιχων μελετητικών πεδίων.

Το **Πρώτο Κεφάλαιο** συστηματοποιεί τα πορίσματα της συγκριτικής έρευνας του τομέα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια, παρουσιάζοντας τα δύο πλέον αντιπροσωπευτικά εθνικά οικοσυστήματα της τρέχουσας περιόδου (Βρετανικό και Γαλλικό), που αντανακλούν και τις δύο βασικές ιδεολογικές προσεγγίσεις του πεδίου («ανοικτή κοινωνική επιχειρηματικότητα με φιλελεύθερο πρόσημο» και «τυπική κοινωνική οικονομία με αλληλέγγυο χαρακτήρα»)³.

---

² Βλ. σχετικά P. Kennet (ed.), *A Handbook of Comparative Social Policy*, 2014 και G. Craig (ed.), *Handbook on Global Social Justice*, 2020.

³ Για την σχετική συζήτηση βλ. ιδίως R. Chaves and D. Demoustier (eds.), *The Emergence of the Social Economy in Public Policy - An International Analysis*, 2013. F. Mulaert, D. MacCallum, A. Mehmood and A. Hamdouch (eds.), *The International Handbook on Social Innovation*, 2014 και A. De Bruin and S. Teasdale S. (eds.), *A Research Agenda for Social Entrepreneurship*, 2020.

Το **Δεύτερο Κεφάλαιο** παρουσιάζει τα κύρια υποδείγματα δημόσιων πολιτικών για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια⁴ με βάση τρία κριτήρια αναφοράς: την κοινωνικοπολιτική αναγνώριση, την θεσμική ρύθμιση και την φορολογική μεταχείριση.

Το **Τρίτο Κεφάλαιο** παρουσιάζει αντιπροσωπευτικά υποδείγματα καλών πρακτικών ανάπτυξης του τομέα της ΚΑΛΟ που έχουν επιλεγεί σε σχετικές συγκριτικές έρευνες και μελέτες του ΟΟΣΑ⁵ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής)⁶.

---

⁴ Βλ. ενδεικτικά Υ. Ilcheong (ed.), *Encyclopedia of the Social and Solidarity Economy*, A Collective Work of the United Nations Inter-Agency Task Force on SSE (UNTFSSSE), 2023 και European Commission, *The EU Social Economy Gateway*, 2023, https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/my-country_en.

⁵ Επισημαίνεται ότι ο ΟΟΣΑ θεωρείται πρωτοπόρος στην υποστήριξη εθνικών, περιφερειακών και τοπικών πρωτοβουλιών ανάπτυξης του τομέα της ΚΑΛΟ, εφαρμόζοντας ειδικά προγράμματα μεταφοράς τεχνογνωσίας και αξιοποίησης καλών πρακτικών. Βλ. ενδεικτικά OECD, *Global Action - Promoting Social and Solidarity Economy Ecosystems*, <https://www.oecd.org/cfe/leed/social-economy/oecd-global-action/>.

⁶ Βλ. ενδεικτικά α) την Θεματική Πλατφόρμα της Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πεδίο της ΚΑΛΟ που λειτουργεί στο πλαίσιο του Τομέα «Στήριξη των επιχειρηματιών και των αυτοαπασχολουμένων» της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση ([Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης - Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και κοινωνική ένταξη - Ευρωπαϊκή Επιτροπή \(europa.eu\)](https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/index_en)), β) την Θεματική Πλατφόρμα της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πεδίο της ΚΑΛΟ που λειτουργεί στο πλαίσιο του Τομέα «Οικονομία της Εγγύτητας και Οικοσύστημα της Κοινωνικής Οικονομίας» ([Proximity and social economy \(europa.eu\)](https://proximity-and-social-economy.ec.europa.eu/)) και γ) την Πύλη για την Κοινωνική Οικονομία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (The EU Social Economy Gateway) που λειτουργεί από τον Ιούνιο του 2023 στο πλαίσιο υλοποίησης του «Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία» (https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/index_en).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Αντιπροσωπευτικά Οικοσυστήματα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια

1. Το Βρετανικό μοντέλο

Το Βρετανικό μοντέλο χαρακτηρίζεται από την ισχυρή ανάπτυξη του θεσμού της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, που έχει τις ρίζες του στην βιομηχανική επανάσταση του 18^{ου} αιώνα και στις απαρχές του συνεταιριστικού κινήματος. Ωστόσο, η σύγχρονη κοινωνική επιχειρηματικότητα⁷ άρχισε να αναπτύσσεται αργά κατά τη δεκαετία του 1970⁸ και γνώρισε θεαματική διάδοση από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ανταποκρινόμενη σε αυτή την «έκρηξη» κοινωνικής επιχειρηματικότητας, η κυβέρνηση προχώρησε από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 σε μία συστηματική προώθηση πολιτικών για την ενίσχυση και την επέκταση της. Σήμερα, το Ηνωμένο Βασίλειο (εφεξής ΗΒ) είναι μία από τις χώρες με τον πιο ανεπτυγμένο τομέα κοινωνικής επιχειρηματικότητας παγκοσμίως και οι σχετικές πολιτικές αξιοποιούνται ως πρότυπο για αντίστοιχες παρεμβάσεις σε άλλες χώρες.

Σύμφωνα με την ισχύουσα μεθοδολογία, που καταμετρά μόνο τους φορείς που αποκομίζουν άνω του 50% των εσόδων τους από επιχειρηματική δράση και διαθέτουν άνω του 50% των κερδών προς επίτευξη κοινωνικού σκοπού, ο αριθμός των κοινωνικών επιχειρήσεων στο ΗΒ σήμερα εκτιμάται σε 9.500. Από την άλλη πλευρά, ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας χαρακτηρίζεται από έντονη αυξητική τάση, αντοχή στις δυσμενείς οικονομικές συγκυρίες, ισχυρότερο αντίκτυπο στην δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, αυξανόμενη συμβολή στην εθνική οικονομία, μεγάλο βαθμό ανεξαρτησίας από την δημόσια χρηματοδότηση και ισχυρή εκπροσώπηση των ευπαθών ομάδων στην ιδιοκτησία και την διοίκηση τους.

Ειδικά μάλιστα στο πεδίο των τοπικών υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας και εργασιακής ένταξης ευπαθών ομάδων, το ΗΒ έχει αναπτύξει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες

---

⁷ Με την ευρεία της έννοια, η κοινωνική επιχείρηση τοποθετείται κατά κύριο λόγο στον τρίτο τομέα (γνωστό ως κοινωνική οικονομία) μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού κερδοσκοπικού τομέα, περιλαμβάνοντας μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, συνεταιρισμούς αλλά και κλασσικούς τύπους εμπορικής επιχείρησης που δεν διανέμουν κέρδη ή περιορίζουν σημαντικά την δυνατότητα διανομής κερδών (επανεπένδυση για την επίτευξη του κοινωνικού στόχου). Ωστόσο, προκειμένου να αναγνωρισθεί ότι ένας φορέας είναι κοινωνική επιχείρηση, δεν αρκεί να έχει μία από τις παραπάνω νομικές μορφές αλλά πρέπει να εμφανίζει συγκεκριμένα οργανωτικά, λειτουργικά και αξιακά χαρακτηριστικά (εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου, εφαρμογή επιχειρηματικών τεχνικών, έμφαση στα έσοδα από επιχειρηματική δραστηριότητα και λιγότερο από επιδοτήσεις ή δωρεές).

⁸ Χαρακτηριστική περίπτωση κοινωνικής επιχειρηματικότητας της δεκαετίας του 1970 στην Βρετανία θεωρείται η αλυσίδα καταστημάτων *BODY SHOP* που ιδρύθηκε με στόχο να συνδυάσει την επιχειρηματικότητα με την κοινωνική δράση για τα δικαιώματα των μεταναστριών, την καταπολέμηση αισθητικών προτύπων που προκαλούν νευρική ανορεξία, την απαγόρευση πειραμάτων σε ζώα και την προστασία του περιβάλλοντος. Βλ. επίσης κατά τις δεκαετίες 1990 και 2000 την εφημερίδα με άστεγους διανομείς *BIG ISSUE* και την αλυσίδα εστιατορίων για εργασιακή ένταξη φτωχών νέων του *Ιδρύματος FIFTEEN*.

πολιτικές προς την αξιοποίηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας ως μέσο επίτευξης κοινωνικής καινοτομίας⁹.

1.1. Η τυποποίηση της κοινωνικής επιχείρησης

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο δεν οριοθετεί την έννοια της «κοινωνικής επιχείρησης», ενώ οι επιχειρησιακοί ορισμοί που έχουν δοθεί κατά καιρούς από την κεντρική διοίκηση είναι αρκετά ευρείς και ασαφείς. Σύμφωνα, όμως, με τον ορισμό του πλέον αντιπροσωπευτικού φορέα συλλογικής εκπροσώπησης των κοινωνικών επιχειρήσεων στο ΗΒ (*Social Enterprise UK*)¹⁰, μία επιχείρηση χαρακτηρίζεται κοινωνική όταν ενσωματώνει τα ακόλουθα ελάχιστα χαρακτηριστικά:

- ⇒ πρωταρχικά κοινωνικό ή περιβαλλοντικό σκοπό που δηλώνεται ρητά στα καταστατικά της έγγραφα
- ⇒ ικανότητα να περιγράψει και να τεκμηριώσει την αξία της κοινωνικής αλλαγής στην οποία φιλοδοξεί να συμβάλλει
- ⇒ αποκόμιση εισοδήματος από επιχειρηματική δραστηριότητα σε ποσοστό άνω του 50%¹¹ (ώστε να μην συγχέονται με τους συμβατικούς φιλανθρωπικούς φορείς)
- ⇒ επανεπένδυση κερδών στον κοινωνικό / περιβαλλοντικό σκοπό σε ποσοστό άνω του 50% (ώστε να μην συγχέονται με τις συμβατικές εμπορικές επιχειρήσεις)
- ⇒ ανεξαρτησία από φορείς του δημόσιου τομέα
- ⇒ ιδιοκτησία και έλεγχος προς όφελος του κοινωνικού ή περιβαλλοντικού σκοπού
- ⇒ υιοθέτηση μηχανισμού «κλειδώματος της περιουσίας» του φορέα (*asset lock*) ώστε αυτή να διατίθεται αποκλειστικά και μόνο για τον κοινωνικό / περιβαλλοντικό σκοπό και να μην μπορεί να εξαγορασθεί από τρίτους
- ⇒ διαφάνεια και λογοδοσία τόσο ως προς την οικονομική τους διαχείριση όσο και ως προς τον κοινωνικό/περιβαλλοντικό αντίκτυπο της δράσης τους (π.χ. μέσω της δημοσίευσης ετήσιων απολογισμών ή του διορισμού ενός εξωτερικού συμβούλου αξιολόγησης).

Όσον αφορά τη νομική μορφή των επιχειρήσεων, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο προβλέπει πολλές και διαφορετικές επιλογές. Η δυνατότητα αυτή κατοχυρώθηκε προκειμένου να παρασχεθεί η ευελιξία που κρίνεται απαραίτητη για την ανάπτυξη του τομέα. Τα τελευταία χρόνια, όμως, το Κοινοβούλιο έχει θεσπίσει ειδικούς τύπους νομικών μορφωμάτων (βλ. παρακάτω για τις *Εταιρίες Συλλογικού Συμφέροντος CIC* και τις *Εταιρίες Φιλανθρωπικού Σκοπού CIO*) με στόχο την εξισορρόπηση των συνθηκών ευελιξίας με την ανάγκη για μεγαλύτερη διαφάνεια, λογοδοσία και συναλλακτική ασφάλεια.

---

⁹ Βλ. Department for Civil Society, *Growing the social investment market - 2013 progress update*, 2013.

¹⁰ Βλ. στην ιστοσελίδα της οργάνωσης www.socialenterprise.org.uk.

¹¹ Κατ' εξαίρεση, δεν εφαρμόζεται στις πολύ νέες επιχειρήσεις που έχουν συσταθεί τα τελευταία δύο χρόνια (*startups*).

Οι νομικές μορφές των κοινωνικών επιχειρήσεων περιλαμβάνουν:

α) Κοινωνικές επιχειρήσεις με εταιρική μορφή (είτε με την μορφή κοινών κεφαλαιουχικών εμπορικών εταιριών - *Companies Limited by Shares* κατά την κοινή εταιρική νομοθεσία, είτε με την μορφή του ειδικού εταιρικού τύπου της εταιρίας συλλογικού συμφέροντος - *Community Interest Companies* κατά το σχετικό Νόμο του 2005).

β) Κοινωνικές επιχειρήσεις με τη μορφή αλληλοβοηθητικής ένωσης (Ενώσεις βιομηχανίας και πρόνοιας - *Industrial & Provident Societies* σύμφωνα με το ειδικό νομοθετικό πλαίσιο του 1965)¹².

γ) Κοινωνικές επιχειρήσεις με μορφή φιλανθρωπικού φορέα (Ιδρύματα - *Trusts*, ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα - *Unincorporated associations*, εταιρίες φιλανθρωπικού σκοπού - *Company limited by guarantee*¹³ και εταιρίες προσωπικών εγγυήσεων - *Charitable Incorporated Organization*). Πρόκειται για μορφώματα που υπάγονται στην γενική κατηγορία «*Charities*» (φιλανθρωπικοί φορείς) και διέπονται από την σχετική ειδική νομοθεσία (*Charities Act 1992*, όπως τροποποιήθηκε το 2011), αλλά επιδιώκουν να εξασφαλίζουν τους αναγκαίους πόρους μέσω οργανωμένης μη κερδοσκοπικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, ώστε να μην εξαρτούν την βιωσιμότητα τους αποκλειστικά από επιχορηγήσεις και δωρεές. Επίσης, αρκετές ΜΚΟ επιλέγουν το νομικό καθεστώς φιλανθρωπικού φορέα προκειμένου να τύχουν των σχετικών φορολογικών πλεονεκτημάτων.

1.2. Θεσμικές και στρατηγικές παρεμβάσεις για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

(α) Το 2002, το Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας (*Department for Trade and Industry*) εξέδωσε την πολυαναμενόμενη Έκθεση Στρατηγικής με τίτλο «*Κοινωνική Επιχείρηση: Στρατηγική Επιτυχίας*» (*Social Enterprise: A strategy for success*) ορίζοντας την κοινωνική επιχείρηση ως «*μία επιχείρηση με πρωταρχικά κοινωνικό σκοπό, της οποίας τα κέρδη κατά κύριο λόγο επανεπενδύονται στον σκοπό αυτό*¹⁴ ή προς

---

¹² Πρόκειται για ειδικό τύπο νομικής προσωπικότητας που λαμβάνουν συνήθως δύο είδη κοινωνικών επιχειρήσεων: οι *Συνεταιρισμοί Εργαζομένων* (*workers' cooperatives*) και οι *Ενώσεις Τοπικής Ανάπτυξης* (*community businesses*) που συστήνονται από κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες μίας περιοχής.

¹³ Πρόκειται για μικτό τύπο νομικού προσώπου που εγγράφεται τόσο στο μητρώο των φιλανθρωπικών φορέων (*Charity Commission*) όσο και στο μητρώο εταιριών (*Companies House*). Τον προτιμούσαν έως πρόσφατα συνεταιρισμοί εργαζομένων και τοπικές αναπτυξιακές ενώσεις γιατί ήταν ο μόνος που παρείχε τη δυνατότητα για συναλλαγές με τρίτους (π.χ. προσλήψεις) χωρίς να προκαλεί απώλεια του «φιλανθρωπικού» χαρακτήρα της δραστηριότητας.

¹⁴ «...*a business with primarily social objectives whose surpluses are principally reinvested for that purpose or the community, than being driven by the need to maximize profit for shareholders and owners.*». Βλ. Department of Trade and Industry, *Social Enterprise: A strategy for success*, 2002, σ. 7.

όφελος της κοινότητας, αντί να χρησιμοποιούνται για την μεγιστοποίηση του κέρδους των μετόχων ή των ιδιοκτητών της...». Στο συγκεκριμένο κείμενο αποτυπώθηκαν οι βασικοί άξονες μίας στοχευμένης στρατηγικής διάρκειας τριών ετών για την ενίσχυση και την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τυποποιώντας, εκτός των άλλων, τα πλεονεκτήματα των κοινωνικών επιχειρήσεων ως ακολούθως: α) ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας σε πεδία όπου οι συμβατικές επιχειρήσεις είτε αδυνατούν είτε δεν επιθυμούν να δραστηριοποιούνται, β) συμβολή στον εθνικό πλούτο μέσω βιώσιμης οικονομικής δραστηριότητας (σε αντίθεση με τις φιλανθρωπικές οργανώσεις που βασίζονται σε δωρεές και χορηγίες), γ) προώθηση της αστικής ανάπτυξης και αναζωογόνησης μέσω της κοινωνικής και επιχειρηματικής τους δράσης σε τοπικές κοινότητες που αντιμετωπίζουν δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, δ) βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών προς τους πολίτες (στο πλαίσιο ανάθεσης από δημόσιους φορείς), καθώς σε αντίθεση με τις συμβατικές επιχειρήσεις, οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να εστιάσουν τον χρόνο και τους πόρους τους στην αναβάθμιση των υπηρεσιών χωρίς να δεσμεύονται από την ανάγκη μεγιστοποίησης του κέρδους, ε) παροχή ευκαιριών κατάρτισης και εργασιακής ένταξης σε άτομα αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας.

Οι βασικοί άξονες της δημόσιας παρέμβασης επικεντρώθηκαν στα ακόλουθα πεδία: α) ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων (ιδίως εξασφάλιση χρηματοδοτικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών και ενθάρρυνση των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα να συναλλάσσονται με κοινωνικές επιχειρήσεις), β) αναβάθμιση του τρόπου λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων (ιδίως εξασφάλιση συμβουλευτικών υπηρεσιών), γ) διάδοση και εμπέδωση της υπεραξίας των κοινωνικών επιχειρήσεων (ιδίως μέσω της συγκέντρωσης στοιχείων σχετικά με την δράση τους και τον αντίκτυπο της προσφοράς τους, κινητοποίηση δικτύων για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και της επιχειρηματικής κοινότητας, ενίσχυση της συλλογικής εκπροσώπησης των κοινωνικών επιχειρήσεων μέσω του αντιπροσωπευτικού φορέα *Social Enterprise UK*).

Ταυτόχρονα με την έναρξη υλοποίησης της στρατηγικής, το Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας προχώρησε στη σύσταση ειδικής υπηρεσίας με την επωνυμία «*Μονάδα Κοινωνικών Επιχειρήσεων*» (*Social Enterprise Unit - SENU*). Βασική αρμοδιότητα της SENU ήταν ο συντονισμός εφαρμογής της στρατηγικής για την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε Αγγλία και Ουαλία, καθώς και η οργάνωση δημόσιας διαβούλευσης για την θεσμοθέτηση ενός νέου εταιρικού τύπου που θα εξυπηρετούσε τις ανάγκες των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Το 2003 ολοκληρώθηκε η δημόσια διαβούλευση για τη θέσπιση νέου εταιρικού τύπου και το 2005 θεσμοθετήθηκε η *Εταιρία Συλλογικού Συμφέροντος* (*Community Interest Company*). Το 2006 η SENU μεταφέρθηκε στη νεοσύστατη οργανική μονάδα *Γραφείο Τρίτου Τομέα* (*Office of the Third Sector - OTS*) υπαγόμενη στο *Γραφείο του Πρωθυπουργού* (*Cabinet Office*). Το 2007, το OTS δημοσίευσε την πρώτη σειρά

ειδικών κειμένων εργασίας αποτυπώνοντας τις προτεραιότητες της εθνικής στρατηγικής για την κοινωνική επιχειρηματικότητα με ορίζοντα δεκαετίας¹⁵.

(β) Από τα τέλη της δεκαετίας του 2000, το σύνολο των εθνικών και τοπικών παρεμβάσεων για την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής καινοτομίας προσανατολίζονται στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής *BIG SOCIETY AGENDA*, η οποία ξεκίνησε να υλοποιείται το 2010 με στόχο την κινητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων και της κοινωνίας των πολιτών για την ενεργητική συμμετοχή τους στην τοπική ανάπτυξη. Η Στρατηγική περιλαμβάνει τρεις βασικούς άξονες¹⁶: α) ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων μέσω της παροχής σε τοπικές αρχές και ενώσεις πολιτών (ακόμη και σε επίπεδο συνοικίας) της δυνατότητας να διαμορφώνουν το μέλλον της περιοχής τους, β) μεταρρύθμιση του μοντέλου παροχής των υπηρεσιών δημόσιου χαρακτήρα μέσω της ανάθεσης της διαχείρισής τους σε κοινωνικές επιχειρήσεις, γ) ενίσχυση της κοινωνικής δράσης μέσω της ενθάρρυνσης των πολιτών σε μία ενεργότερη συμμετοχή στην διαχείριση των τοπικών υποθέσεων.

(γ) Το 2010, το Γραφείο Τρίτου Τομέα ενοποιήθηκε με άλλη μία ιδιαίτερα σημαντική οργανική μονάδα του Γραφείου του Πρωθυπουργού, την *Μονάδα για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό (Social Exclusion Task Force)*. Η νέα ενοποιημένη οργανική μονάδα φέρει την ονομασία «Γραφείο για την Κοινωνία των Πολιτών» (*Office for Civil Society*) και είναι αρμόδια για θέματα φιλανθρωπικών ενώσεων και ιδρυμάτων (*charities*), εθελοντικών οργανώσεων (*voluntary organizations*) και κοινωνικών επιχειρήσεων (*social enterprises*).

(δ) Το 2011, στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της ειδικής νομοθεσίας περί φιλανθρωπικών φορέων (*Charities Act 2011*) θεσμοθετήθηκε ένας ειδικός τύπος νομικής προσωπικότητας για τις φιλανθρωπικές οργανώσεις που επιθυμούσαν να λειτουργήσουν και να αναγνωρίζονται ως κοινωνικές επιχειρήσεις. Πρόκειται για το μόρφωμα της «Φιλανθρωπικής Οργάνωσης με Νομική Προσωπικότητα» (*Charitable Incorporated Organization - CIO*) που διέπεται από το *Νόμο Charities Act 2011* και μία σειρά κανονισμών και διαταγμάτων εφαρμογής που εκδόθηκαν το 2012¹⁷. Η εισαγωγή του νέου θεσμού κρίθηκε αναγκαία ενόψει της ασάφειας που επικρατούσε εξαιτίας της αδυναμίας του προϋφιστάμενου θεσμικού πλαισίου να προσαρμοσθεί στην μεταλλασσόμενη δραστηριότητα των φιλανθρωπικών φορέων. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις όπου φιλανθρωπικές οργανώσεις αυτοπροβάλλονταν ως κοινωνικές επιχειρήσεις ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό η λειτουργία τους είχε κυρίως επιχειρηματικά χαρακτηριστικά (π.χ. σε ποιο βαθμό τα έσοδά τους προέρχονταν από οικονομική δραστηριότητα ή από δωρεές). Με τον τρόπο αυτό, οι

---

¹⁵ Βλ. C. Leadbeater, *Social Enterprise and Social Innovation: Strategies for the next ten years*, Office of the Third Sector, November 2007.

¹⁶ Βλ. ενδεικτικά Cabinet Office, *Big Society – An Overview*, 2011, www.cabinetoffice.gov.uk.

¹⁷ Βλ. *CIO General Regulations 2012*, *CIO Dissolution Regulations 2012* και *Charity Tribunal (Amendment) Order 2012*.

κοινωνικές επιχειρήσεις που δεν είχαν μορφή φιλανθρωπικού φορέα και διασφάλιζαν την βιωσιμότητά τους αποκλειστικά και μόνο από την επιχειρηματική τους δράση αντιμετώπιζαν ένα είδος «αθέμιτου» ανταγωνισμού.

Αρχικά, το κράτος υποχρέωσε τους φιλανθρωπικούς φορείς να εξασκούν τις όποιες επιχειρηματικές τους δραστηριότητες μέσω διακριτών νομικών προσώπων που θα ίδρυναν για αυτό το σκοπό. Τελικά, ωστόσο, επικράτησε η λογική της δημιουργίας ενός ειδικού πιο ευέλικτου τύπου φιλανθρωπικού φορέα που θα είχε τα πλεονεκτήματα μίας επιχείρησης αλλά χωρίς τα βάρη της. Η μορφή της CIO θεωρείται η πλέον κατάλληλη για τους φιλανθρωπικούς φορείς που απασχολούν μισθωτούς ή συμβάλλονται με τρίτους για την παροχή αγαθών ή υπηρεσιών, καθώς μπορεί να συμβάλλεται στο όνομα της (σε αντίθεση με άλλες μορφές φιλανθρωπικών φορέων), ενώ παράλληλα τα μέλη της δεν έχουν προσωπική ευθύνη για ενδεχόμενες ζημίες του νομικού προσώπου του φορέα.

1.3. Χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Παρά τις διαδοχικές παρεμβάσεις κατά τη δεκαετία του 2000 (κυρίως μέσω επιδοτούμενων προγραμμάτων), οι κοινωνικές επιχειρήσεις στο ΗΒ αντιμετώπισαν από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 σημαντικά χρηματοδοτικά προβλήματα.

(α) Στο πλαίσιο αυτό, η Κυβέρνηση προχώρησε τον Απρίλιο του 2012 στην ίδρυση του πρώτου φορέα χονδρικών και επενδυτικών τραπεζικών υπηρεσιών (*world's first social investment wholesaler*) με την επωνυμία «*Big Society Capital Group*»¹⁸. Πρόκειται για ένα ανεξάρτητο τραπεζικό όμιλο που εποπτεύεται από την *Αρχή Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών (Financial Services Authority)*¹⁹ και περιλαμβάνει τρία διαφορετικά νομικά πρόσωπα:

i. ένα φιλανθρωπικό φορέα (*Big Society Trust - BST*)²⁰, που ασκεί τον αποφασιστικό έλεγχο των εργασιών του ομίλου και διοικείται από Δ.Σ. στο οποίο μετέχουν ένας εκπρόσωπος του τραπεζικού τομέα, ένας εκπρόσωπος της επιχειρηματικής κοινότητας, ο εκάστοτε Διευθύνων Σύμβουλος της *SEUK*, ένας εκπρόσωπος των οργανώσεων του εθελοντικού τομέα, ένας εκπρόσωπος της κυβέρνησης και ο Πρόεδρος της *BSC* (τραπεζικού ιδρύματος του ομίλου)

---

¹⁸ Βλ. αναλυτικά την ιστοσελίδα του φορέα www.bigsocietycapital.com.

¹⁹ Πρόκειται για ανεξάρτητη δημόσια αρχή που ασκεί αρμοδιότητες εποπτείας και ρύθμισης της κεφαλαιαγοράς.

²⁰ Πρόκειται για εταιρία holding που συστάθηκε από το κράτος με νομική μορφή Εταιρίας με εγγυήσεις (*Company limited by guarantees*) και διπλή αποστολή: να συμμετάσχει ως βασικός εταίρος στον τραπεζικό φορέα του ομίλου (*BSC*) και να έχει την ευθύνη για την διαφύλαξη του κοινωνικού σκοπού του τελευταίου. Βλ. σχετικά www.bigsocietycapital.com.

ii. ένα τραπεζικό ίδρυμα με τη μορφή κοινωνικής επιχείρησης (*Big Society Capital Ltd – BSC*)²¹ με διαθέσιμο επενδυτικό κεφάλαιο 600 εκατομμυρίων λιρών και δυνατότητα αξιοποίησης των διαθεσίμων από μη ενεργούς τραπεζικούς λογαριασμούς (*dormant accounts*)²²

iii. ένα ίδρυμα (*Big Society Foundation – BSF*) που συγκεντρώνει δωρεές και χορηγίες με στόχο την επένδυση σε ειδικά προγράμματα επιχορήγησης για την επίτευξη των σκοπών του ομίλου.

Η *BSC*, ως φορέας τραπεζικών υπηρεσιών χονδρικής, δεν απευθύνεται άμεσα στις κοινωνικές επιχειρήσεις αλλά επενδύει τα κεφάλαια της σε χρηματομεσίτες εξειδικευμένους στις κοινωνικές επενδύσεις (*Social Investment Finance Intermediaries – SIFIs*)²³. Παράλληλα, αξιοποιεί ως βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία τα «Ομόλογα Κοινωνικού Αντίκτυπου» (*Social Impact Bond*)²⁴. Πρόκειται για μία προγραμματική συμφωνία μεταξύ ενός δημόσιου φορέα (ενδεχομένως σε συνεργασία και με ιδιώτες επενδυτές)²⁵ και μίας κοινωνικής επιχείρησης, στο πλαίσιο της οποίας η επιχείρηση παρέχει υπηρεσίες (συνήθως καινοτομικού χαρακτήρα) και αντλεί κεφάλαια από τον επενδυτή σταδιακά ανάλογα με το αποτέλεσμα (κοινωνικός αντίκτυπος παρεχόμενων υπηρεσιών).

(β) Στο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της *Αρχής Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών* και του *Ιδρύματος Rockefeller*, έχει ιδρυθεί το *Κοινωνικό Χρηματιστήριο (Social Stock Exchange)*²⁶, που παρέχει την δυνατότητα σε ιδιώτες επενδυτές να επενδύσουν τα κεφάλαια τους με σταθερή απόδοση και αποδεδειγμένο κοινωνικό αντίκτυπο.

---

²¹ Σε αυτή συμμετέχουν ως εταίροι, αφενός, ο πρώτος φορέας του ομίλου (*BST*) με την πλειοψηφία των εταιρικών μερίδων και ψήφων, αφετέρου οι τράπεζες *Barclays*, *HSBC*, *Lloyds Bank Group* και *Royal Bank of Scotland*. Κάθε μία από τις συμμετέχουσες τράπεζες έχει επενδύσει το ποσό των 50 εκατομμυρίων λιρών.

²² Πρόκειται για τραπεζικούς λογαριασμούς των οποίων οι δικαιούχοι δεν έχουν προβεί σε καμία συναλλαγή κατά την τελευταία πενταετία. Σύμφωνα με το Νόμο *Dormant Bank and Building Society Accounts Act 2008* δίνεται η δυνατότητα της αξιοποίησης των συγκεκριμένων διαθεσίμων για αυτούς τους σκοπούς χωρίς να θίγονται τα δικαιώματα των δικαιούχων καταθετών.

²³ Οι *SIFIs* είναι φορείς που διασυνδέουν επενδυτές που ενδιαφέρονται να χρηματοδοτήσουν κοινωνικούς σκοπούς με τις κοινωνικές επιχειρήσεις που χρειάζονται κεφάλαια. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι λεγόμενες Κοινωνικές Τράπεζες (*Charity Bank, Triodos Bank, Unity Trust Bank, Ecology Building Society*) και οι επενδυτικές εταιρίες που ασχολούνται αποκλειστικά με κοινωνικές επενδύσεις (*Big Issue Invest, Social Investment Business, Bridges Social Entrepreneurs Fund, CAFVenturesome, ClearlySo, Locality, Resonance, Social Finance*). Βλ. σχετικά www.bigissueinvest.com, www.clearlyso.com, www.resonance.ltd.uk και www.socialfinance.org.uk.

²⁴ Γνωστά και ως *Pay For Success Bond* ή *Social Benefit Bond* (Η.Π.Α.) ή *Social Policy Bond* (Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία).

²⁵ Σύνηθες όταν απαιτούνται αυξημένες δαπάνες κατά την αρχή της υλοποίησης του προγράμματος (*upfront costs*), τα οποία η κοινωνική επιχείρηση αδυνατεί να αντιμετωπίσει με ίδιους πόρους.

²⁶ Βλ. <https://www.bsesocialstockexchange.com/>.

The pronouncement by Hon. Finance Minister, Smt. Nirmala Seetharaman, in her budget speech of July 2019, of setting up a Social Stock Exchange in the country for both Not for profit and For profit social enterprises, has resulted in creation of a separate segment on BSE catering only to Social Enterprises. The SSE, as the Social Stock Exchange is more fondly called, has now been setup as a new segment on the BSE and will enable Social Enterprises to tap into a much wider pool of investors and donors, and allow the investors and donors far greater transparency into the impact that their monies are creating.

THE NEED FOR SOCIAL STOCK EXCHANGES

- To meet the investment demand in human development sector
- To solve the fund crunch faced by social enterprises
- Transparency and accountability
- Synergy between investor and investee in social aims
- Performance- based philanthropy

Social Stock Exchange will not only help the growing investment market but also a more regulated capital market in India. It will also help impact investment to become more accessible which will increase the flow of money into sustainable development.

Πηγή: <https://www.bsesocialstockexchange.com/static/introduction.aspx>

(γ) Επιδιώκοντας την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ δημόσιου τομέα και κοινωνικών επιχειρήσεων, η Κυβέρνηση προχώρησε στην αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου περί δημοσίων προμηθειών με απώτερη φιλοδοξία να καταστήσει τις κοινωνικές επιχειρήσεις βασικούς προμηθευτές του δημοσίου, υιοθετώντας το 2012 το Νόμο περί «Κοινωνικής Αξίας» [*Public Services (Social Value) Act 2012*]. Από τις 31.1.2013 (ημερομηνία έναρξης ισχύος των νέων διατάξεων) οι υπηρεσίες του δημόσιου τομέα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη κατά την διαδικασία προκήρυξης και ανάθεσης δημοσίων έργων/προμηθειών/υπηρεσιών ένα νέο κριτήριο: την «κοινωνική αξία» (social value) του αντικειμένου της προκήρυξης και τον βέλτιστο τρόπο διασφάλισής της. Ειδικότερα, ο Νόμος προβλέπει ότι οι δημόσιες υπηρεσίες υποχρεούνται: α) να διερευνούν, πριν την προκήρυξη, εάν και με ποιο τρόπο το αντικείμενο της προκήρυξης (έργο/προμήθεια/υπηρεσία) αναμένεται να βελτιώσει την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ευημερία της περιοχής αναφοράς, β) να επιμελούνται, κατά την διαδικασία προκήρυξης και ανάθεσης, ότι διασφαλίζονται οι προϋποθέσεις επίτευξης της αναμενόμενης βελτίωσης. Στο πλαίσιο εφαρμογής της νέας νομοθεσίας, αυξήθηκε σημαντικά το ποσοστό των αναθέσεων από τον δημόσιο τομέα σε κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες - λόγω της φύσης τους²⁷ - αποκτούν

²⁷ Ο ισχυρισμός ενός υποψήφιου αναδόχου ότι συνιστά κοινωνική επιχείρηση δεν επαρκεί ιδίως ενόψει του γεγονότος ότι όλες οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην Βρετανία δεν έχουν τη νομική

ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με την διασφάλιση του απαιτούμενου κοινωνικού αντίκτυπου των ανατιθέμενων υπηρεσιών / έργων / προμηθειών.

(δ) Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος, μία εξειδικευμένη παρέμβαση για την τοπική ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μέσω της *προώθησης Τοπικών Επιχειρηματικών Συμπράξεων - ΤΕΣ (Local Enterprise Partnerships - LEPs)*. Πρόκειται για μία πρωτοβουλία που εγκαινιάστηκε το 2010 με πρωτοβουλία του Υπουργείου Επιχειρήσεων, Καινοτομίας και Δεξιοτήτων (*Department of Business, Innovation and Skills - DBIS*) και συντονίζεται από το Υπουργείο Κοινοτήτων και Τοπικής Αυτοδιοίκησης (*Department of Communities and Local Government - DCLG*)²⁸.

There are currently 36 Local Enterprise Partnerships (LEPs) across England. They are business led partnerships between local authorities and local private sector businesses. They play a central role in determining local economic priorities and undertaking activities to drive economic growth and job creation, improve infrastructure, and raise workforce skills within the local area. LEP boards are led by a business Chair and board members are local leaders of industry (including SMEs), educational institutions and the public sector.

NB: The Chancellor announced in the March 2023 Budget that the government intends for the functions of LEPs to be delivered by local government in the future and the government “is minded” to withdraw central government support for LEPs from April 2024. The Department for Levelling Up, Housing and Communities and the Department for Business and Trade are consulting on these proposals before confirming a final decision. The government will publish an updated policy paper by summer 2023 confirming what the next steps will be and the LEP Network is now working with government through a series of round tables to manage this process.

Business support: If you are looking for business funding, support or guidance, please contact your local Growth Hub. LEP Growth Hubs are supporting local businesses facing the current cost-of-living challenges - with two million businesses helped in the past year alone.

The network of 38 Growth Hubs are local public/private sector partnerships led by the Local Enterprise Partnerships (LEPs). They join up national and local business support so it is easy for businesses to find the help they need.

Both the www.gov.uk website and the Business Support Helpline also offer advice about starting up a business and can direct business to more support. Businesses can call 0800 998 1098 to speak to a business support advisor (9.00am - 6.00pm Monday to Friday).

Πηγή: <https://www.lepnetwork.net/about-leps/the-36-leps/>

μορφή της Εταιρίας Κοινωνικού Συμφέροντος. Για τον λόγο αυτό, ιδιαίτερα σημαντική είναι η πιστοποίηση τους από έγκυρους και αντικειμενικούς φορείς πιστοποίησης που μπορούν να ελέγξουν και να εγγυηθούν για τον κοινωνικό αντίκτυπο της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Βλ. σχετικά τα υποδείγματα που έχουν αναπτυχθεί από τον εξειδικευμένο φορέα πιστοποίησης *SOCIAL ENTERPRISE MARK* σε www.socialenterprisemark.org.uk.

²⁸ Βλ. Department for Business, Innovation and Skills, *Local Growth White Paper*, October 2010.

Οι ΤΕΣ είναι συμπράξεις μεταξύ των τοπικών αρχών και ιδιωτικών επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επιχειρήσεων) με στόχο την υλοποίηση αναπτυξιακών έργων ή την παροχή υπηρεσιών που συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη και εξυπηρετούν τις στρατηγικές προτεραιότητες των συμβαλλόμενων τοπικών αρχών. Στο πλαίσιο της παρέμβασης έχουν δημιουργηθεί 36 επιχειρηματικές ζώνες σε όλη τη χώρα (περιοχές όπου ενθαρρύνονται οι επενδύσεις με ειδικά κίνητρα), η διαχείριση των οποίων ανήκει στις κατά τόπο αρμόδιες ΤΕΣ²⁹.

2. Το Γαλλικό μοντέλο

Το Γαλλικό μοντέλο χαρακτηρίζεται από την ισχυρή ανάπτυξη του θεσμού της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (*Economie Sociale Solidaire*)³⁰ που εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των «Υπηρεσιών Εγγύτητας» (*services de proximite*)³¹. Σύμφωνα με τον *Χάρτη της Κοινωνικής Οικονομίας (Charte de l'Economie Sociale)*³², ο τομέας της ΚΑΛΟ περιλαμβάνει φορείς του ιδιωτικού τομέα με συγκεκριμένη νομική μορφή (αλληλοβοηθητικές οργανώσεις, συνεταιρισμοί, ιδρύματα και ενώσεις σωματειακού τύπου - *mutuelles, cooperatives, fondations, associations*) που στοχεύουν στην ικανοποίηση μίας ανάγκης των μελών τους ή του κοινωνικού συνόλου μέσω της από κοινού αξιοποίησης των γνώσεων, της εμπειρίας και της δράσης των μελών τους σύμφωνα με τις ακόλουθες βασικές αρχές: α) οικονομική δραστηριότητα με στόχευση στην παροχή υπηρεσιών στα μέλη τους ή στην κοινότητα, β) ελευθερία συμμετοχής, γ) ελευθερία οικονομικής διαχείρισης και διοικητική ανεξαρτησία, δ) δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ε)

---

²⁹ Η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων των ΤΕΣ επιχορηγείται μέσω *Ειδικού Λογαριασμού (Growing Places Fund)* που διαχειρίζεται το Υπουργείο Κοινοτήτων και Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

³⁰ Βλ. Atelier – Centre de ressources regional de l' economie sociale et solidaire en Ile-de-France, *Qu'est que c'est l'economie sociale et solidaire*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.atelier-idf.org.

³¹ Πρόκειται για μία σύνθετη έννοια για την οποία δεν υφίσταται ένας κοινά αποδεκτός οριζόντιος ορισμός που να ισχύει ταυτόχρονα σε όλα τα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. Η έννοια των «υπηρεσιών εγγύτητας» καλύπτει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών προς τους πολίτες (από υπηρεσίες φύλαξης παιδιών και βοήθειας στο σπίτι έως την συντήρηση δημόσιων χώρων σε υποβαθμισμένες περιοχές και την εργασιακή ένταξη ανέργων) με βασικό χαρακτηριστικό το στοιχείο της «εγγύτητας», είτε αυτό αφορά την αντικειμενική εγγύτητα των υπηρεσιών (σύνδεση υπηρεσιών με τον τόπο διαμονής του εξυπηρετούμενου), είτε αφορά την υποκειμενική εγγύτητα (ειδική σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ παρόχου και λήπτη της υπηρεσίας). Το 1995 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε σε μία επιχειρησιακή οριοθέτηση της έννοιας, κάνοντας αναφορά σε τέσσερις τομείς: υπηρεσίες καθημερινής ζωής, υπηρεσίες βελτίωσης της ποιότητας ζωής, υπηρεσίες ψυχαγωγίας και πολιτισμού και υπηρεσίες περιβαλλοντικής προστασίας. Βλ. European Commission, *A European Strategy of support for Local Development and Employment initiatives*, Communication COM (1995) 273.

³² Ο Χάρτης αποτελεί θεμελιώδες διακηρυκτικό κείμενο του «τρίτου τομέα» στην Γαλλία και υιοθετήθηκε το 1989 από τις οργανώσεις που συγκροτούν την *Εθνική Επιτροπή της Ένωσης των Αλληλοβοηθητικών, Συνεταιριστικών και Σωματειακών Δράσεων (Comite National de l' Union des Activites Mutualistes, Cooperatives et Associationistes)*.

προτεραιότητα των προσώπων και της εργασίας σε σχέση με το κεφάλαιο.

Στις αρχές του 2023, ο τομέας της ΚΑΛΟ διατηρεί 225.000 δομές σε όλη τη χώρα, παρουσιάζει ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 5-6% και απασχολεί περίπου 2,2 εκατομμύρια εργαζομένους (10% του συνολικού αριθμού θέσεων εργασίας της χώρας) σε 203.000 φορείς «εργοδότες» (από τους οποίους η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 81% είναι ενώσεις σωματειακής μορφής).

Οι προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες (*services a la personne*) αποτελούν το βασικό πεδίο δραστηριοποίησης των φορέων της ΚΑΛΟ, καθώς στο συγκεκριμένο πεδίο απασχολείται το μεγαλύτερο μέρος (36,8%) των εργαζομένων του τομέα³³. Πρόκειται για εξειδικευμένες εθελοντικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που παρέχουν υπηρεσίες είτε δωρεάν, είτε έναντι εισφοράς των μελών τους, είτε με χρηματοδότηση δημόσιων οργανισμών (φορείς κοινωνικής ασφάλισης, ΟΤ.Α). Εξαιτίας του εύρους της οικονομικής τους δραστηριότητας, οι συγκεκριμένες οργανώσεις απασχολούν πολυάριθμο προσωπικό (άνω των 840.000 εργαζομένων)³⁴, διαχειρίζονται το 90% των δομών στήριξης ΑμεΑ, το 45% των μονάδων φροντίδας ηλικιωμένων και περισσότερο από 60% των προγραμμάτων προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών (π.χ. βοήθεια στο σπίτι, φύλαξη παιδιών κλπ.). Ο τρόπος διαχείρισης της λειτουργίας τους προσομοιάζει περισσότερο στην διαχείριση των κλασσικών εμπορικών επιχειρήσεων με τη διαφορά ότι τα έσοδα τους δεν διανέμονται ως κέρδη στα μέλη τους αλλά επανεπενδύονται για την εξυπηρέτηση του κοινωνικού τους σκοπού.

Το 2004, η *Κεντρική Υπηρεσία Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (Agence Centrale des Organismes de Securite Sociale)* εκπόνησε ειδική έρευνα για τις θέσεις εργασίας στον τομέα των προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών. Σύμφωνα με τα σχετικά πορίσματα³⁵, 1.700.000 νοικοκυριά λάμβαναν προσωπικές υπηρεσίες από εξειδικευμένους επαγγελματίες (π.χ. φροντιστές ηλικιωμένων, νταντάδες, συμβούλους θηλασμού κλπ.). Εάν και ο συγκεκριμένος τομέας οικονομικής δραστηριότητας αναδεικνυόταν ιδιαίτερα δυναμικός (ποσοστό αύξησης 5% ετησίως), παρουσίαζε σοβαρά προβλήματα

---

³³ Αντίστοιχα ποσοστά διάθεσης προσωπικού σε άλλα πεδία είναι 15,8% στην εκπαίδευση, 11,8% σε χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, 7,7% σε υπηρεσίες υγείας, 4,4% σε υπηρεσίες στήριξης κοινωνικών επιχειρήσεων, 3,8% σε υπηρεσίες ψυχαγωγίας και αθλητισμού.

³⁴ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι μόνο στο πεδίο των υπηρεσιών κατ' οίκον φροντίδας (για οικογένειες, ηλικιωμένους και ΑμεΑ), οι δύο κυρίαρχες οργανώσεις εθνικής εμβέλειας UNA και ADMR παρουσιάζουν τα ακόλουθα εντυπωσιακά μεγέθη: α) η UNA είναι εθνική ομοσπονδία 1.200 εθελοντικών οργανώσεων με εξειδίκευση στις υπηρεσίες βοήθειας στο σπίτι που απασχολεί μόνιμο προσωπικό 100.000 εργαζομένων σε όλη τη χώρα, β) η ADMR είναι οργάνωση που λειτουργεί ως δίκτυο εθνικής εμβέλειας με τοπικά παραρτήματα, ειδικεύεται στην παροχή υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι σε μη αστικές ή απομακρυσμένες / δύσβατες περιοχές και απασχολεί προσωπικό περίπου 60.000 εργαζομένων σε όλη τη χώρα.

³⁵ Βλ. *Republique Francaise, Premier Ministre - Centre d' Analyse Strategique, Note d' Analyse no 268/mars 2012 – Questions Sociales, “Quelle place pour l'entrepreneuriat social en France?”*.

σε επίπεδο ποιότητας των υπηρεσιών και νομιμότητας της παρεχόμενης εργασίας (αδήλωτη εργασία) λόγω έλλειψης μίας συνεκτικής εθνικής στρατηγικής.

Με το *Νόμο 2005-841 της 26.7.2005* κατοχυρώθηκε θεσμικά και τέθηκε σε σταδιακή εφαρμογή (έως τις αρχές του 2007) ένα ενιαίο σύστημα συντονισμού, παρακολούθησης και παροχής των προσωπικών υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένων και αυτών της κοινωνικής φροντίδας) με έμφαση στην ενθάρρυνση των φορέων του ιδιωτικού τομέα (κερδοσκοπικών και μη). Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του *Εργατικού Κώδικα (Code du Travail – Livre 1er – Titre II – Chapitre IX, Section 1 και art. L 129-1 suiv. και D 7234-1, 2, 3)*, όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν, τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος τυποποιούνται ως ακολούθως:

(α) Ο συντονισμός και η παρακολούθηση του συστήματος ανήκουν στην *Εθνική Υπηρεσία Προσωπικών Υπηρεσιών (Agence Nationale des Services a la Personne - ANSP)*³⁶, η οποία είναι εξειδικευμένη υπηρεσία της κεντρικής διοίκησης υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας. Οι αρμοδιότητες της περιλαμβάνουν:

- ⇒ την εκπόνηση σχεδίων δράσης για την ανάπτυξη των προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών με έμφαση στην ενθάρρυνση της δραστηριοποίησης νέων παρόχων υπηρεσιών και στην υποστήριξη τους για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της καινοτομίας
- ⇒ την διασφάλιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και την αξιολόγηση και πιστοποίηση των φορέων παρόχων
- ⇒ την στατιστική παρακολούθηση της εξέλιξης της απασχόλησης στον τομέα
- ⇒ την ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης στον τομέα
- ⇒ την ανάπτυξη του συστήματος «*Ενιαία Επιταγή Απασχόληση - Υπηρεσία*» για την χρηματοδότηση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

(β) Η παροχή των υπηρεσιών γίνεται είτε από επαγγελματίες που προσλαμβάνονται απευθείας από τον χρήστη των υπηρεσιών, είτε από φορείς της κοινωνικής οικονομίας είτε από συμβατικές εμπορικές επιχειρήσεις που εξειδικεύονται σε αυτό τον τομέα και έχουν πιστοποιηθεί για την επάρκεια και την ποιότητα των υπηρεσιών τους από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες. Το σύστημα παρέχει ειδικά φορολογικά και ασφαλιστικά κίνητρα τόσο σε νέους επαγγελματίες και επιχειρηματίες, όσο και σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς για να δραστηριοποιηθούν στον συγκεκριμένο τομέα. Πρόσθετες ενισχύσεις παρέχονται στους παρόχους που προσλαμβάνουν ανέργους με σκοπό την απόκτηση συμπληρωματικών προσόντων και σχετικής εργασιακής εμπειρίας³⁷.

(γ) Η χρηματοδότηση του συστήματος γίνεται μέσω ειδικής τεχνικής *voucher (CESU – Cheque d'Emploi-Service Universel)*. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο L 129-5 του

---

³⁶ Βλ. την ιστοσελίδα της υπηρεσίας www.servicealapersonne.gouv.fr.

³⁷ Πρόκειται για την Πρωτοβουλία «Εργασίες του Μέλλοντος για τους Νέους» που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ενθάρρυνση νέων ανέργων να εισέλθουν σε κλάδους της αγοράς εργασίας που παρουσιάζουν μεγάλο ρυθμό ανάπτυξης και χαμηλή προσφορά εργατικού δυναμικού. Βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα της ANSP www.servicealapersonne.gouv.fr.

Εργατικού Κώδικα, η *Ενιαία Επιταγή Απασχόλησης-Υπηρεσίας* (στο εξής CESU) συνιστά έναν ειδικό ονομαστικό τίτλο πληρωμής (*titre de paiement special*) που αντιστοιχεί σε ένα προκαθορισμένο ποσό για την αγορά προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών. Η CESU επιτρέπει σε έναν ιδιώτη είτε να προσλαμβάνει ο ίδιος και να αμείβει έναν εργαζόμενο που του παρέχει προσωπικές υπηρεσίες φροντίδας, είτε να αγοράζει τις υπηρεσίες αυτές από φορείς που είναι πιστοποιημένοι πάροχοι υπηρεσιών, απαλλασσόμενος συνολικά ή εν μέρει από το κόστος των υπηρεσιών³⁸.

Η ίδια διάταξη προβλέπει ότι οι φορείς του δημόσιου (ιδίως κοινωνικοασφαλιστικοί φορείς και οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης) ή του ιδιωτικού τομέα³⁹ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο των προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών, αντί να οργανώνουν και να παρέχουν οι ίδιοι τις υπηρεσίες, μπορούν εναλλακτικά να χορηγούν στους δικαιούχους τις αντίστοιχες CESU που καλύπτουν συνολικά ή μερικά το κόστος αγοράς των υπηρεσιών από εξωτερικούς πιστοποιημένους παρόχους υπηρεσιών.

---

³⁸ Για τα άτομα με ανεπαρκείς πόρους που χρήζουν προσωπικών υπηρεσιών (π.χ. βοήθεια στο σπίτι) το κόστος καλύπτεται από το κράτος (είτε από ασφαλιστικό φορέα εφόσον είναι ασφαλισμένοι, είτε από την πρόνοια εφόσον είναι ανασφάλιστοι).

³⁹ Πρόκειται για το πλέγμα ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών φορέων (κυρίως αλληλοβοηθητικών ενώσεων εργαζομένων) στους οποίους έχει ανατεθεί εκ του νόμου η εκτέλεση αποστολής δημόσιου συμφέροντος με έμφαση στο πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Υποδείγματα δημόσιων πολιτικών για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια

1. Η κοινωνικοπολιτική αναγνώριση του τομέα της ΚΑΛΟ

Η επισκόπηση των πορισμάτων της συγκριτικής έρευνας στο πεδίο των εθνικών οικοσυστημάτων ΚΑΛΟ⁴⁰ αποδεικνύει ότι η κοινωνικοπολιτική αναγνώριση του τομέα της ΚΑΛΟ (και ιδίως των κοινωνικών επιχειρήσεων) έχει αυξηθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 στα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας με την ανάπτυξη ιδίως ειδικών δομών σε κεντρικό (π.χ. στο Λουξεμβούργο, τη Σλοβακία και το Ηνωμένο Βασίλειο), περιφερειακό/δημοτικό (π.χ. Δανία και Ολλανδία) και αποκεντρωμένο επίπεδο (π.χ. Γαλλία και Ισπανία). Παράλληλα, αρκετά Κράτη Μέλη της ΕΕ⁴¹ έχουν υιοθετήσει εθνικές ή περιφερειακές/τοπικές στρατηγικές ανάπτυξης της ΚΑΛΟ:

- η Βουλγαρία (*Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας του 2011*)⁴²
- η Κροατία (*Στρατηγική για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών 2012-2016*⁴³ και *Στρατηγική για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας του 2015*⁴⁴)
- η Κύπρος (*Εθνικό Σχέδιο Δράσης Κοινωνικών Επιχειρήσεων του 2018*)⁴⁵
- η Πολωνία (*Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας 2014-2018*⁴⁶ και *2019-2023*)⁴⁷)

⁴⁰ Βλ. ιδίως F. Mulaert, D. MacCallum, A. Mehmood and A. Hamdouch (eds.), *The International Handbook on Social Innovation*, 2014 και Y. Ilcheong (ed.), *Encyclopedia of the Social and Solidarity Economy*, A Collective Work of the United Nations Inter-Agency Task Force on SSE (UNTFSSSE), 2023.

⁴¹ Επισημαίνεται ότι στις χώρες εκτός ΕΕ η κοινωνικοπολιτική αναγνώριση του τομέα της ΚΑΛΟ προωθήθηκε ιδίως από σχετικές πρωτοβουλίες χρηματοδότησης της ΕΕ (Αλβανία, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία, Σερβία και Τουρκία). Βλ. ενδεικτικά L. Kadrimi and A. Gjeta, “Social Enterprises in Albania - Analysis of Albanian Legislation over the Years”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2019 10(6), σελ. 127-138, <https://www.richtmann.org/journal/index.php/mjss/article/view/12321/11920>.

⁴² Βλ. περισσότερα σε <https://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=9435>.

⁴³ Βλ. περισσότερα σε <https://udruga.gov.hr/UserDocsImages/UserFiles/File/National%20Strategy-Civil%20Society-Croatia-2012-2016-eng.pdf>.

⁴⁴ Βλ. *European Commission, Social enterprises and their ecosystems in Europe - Comparative synthesis report*, 2020, σ. 54.

⁴⁵ Βλ. <https://issuu.com/presidency-reform-cyprus/docs/9617efb9e39987>.

⁴⁶ Βλ. *European Commission, Social enterprises and their ecosystems in Europe - Comparative synthesis report*, 2020, σ. 54.

⁴⁷ Βλ. *European Commission, Social enterprises and their ecosystems in Europe - Comparative synthesis report*, 2020, σ. 54.

- η Εσθονία (Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Κοινωνίας των Πολιτών 2021-2024)⁴⁸.

2. Η θεσμική ρύθμιση του τομέα της ΚΑΛΟ

Η επισκόπηση των πορισμάτων της συγκριτικής έρευνας στο πεδίο των εθνικών οικοσυστημάτων ΚΑΛΟ αποδεικνύει ότι η θεσμική ρύθμιση του τομέα της ΚΑΛΟ (και ιδίως των κοινωνικών επιχειρήσεων) προωθείται στα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας σύμφωνα με δύο υποδείγματα:

- **το υπόδειγμα της ειδικής νομοθεσίας για τις κοινωνικές επιχειρήσεις**
- **το υπόδειγμα της γενικής ρύθμισης για τις κοινωνικές επιχειρήσεις.**

α) Το πρώτο υπόδειγμα υιοθετήθηκε από χώρες που επιδίωξαν τον καθορισμό των στόχων, των χαρακτηριστικών και των πεδίων δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων. Χαρακτηρίζεται από την χρήση δύο διαφορετικών τεχνικών:

i. Η πρώτη τεχνική αντιστοιχεί στην αξιοποίηση και προσαρμογή του πλαισίου της συνεταιριστικής νομοθεσίας και χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένες χώρες:

- Γαλλία (συνεταιριστική εταιρεία συλλογικού ενδιαφέροντος)
- Τσεχική Δημοκρατία, Ουγγαρία, Ιταλία και Πολωνία (κοινωνικός συνεταιρισμός)
- Γερμανία (κοινωνικός και πολιτιστικός συνεταιρισμός)
- Ελλάδα (κοινωνικός συνεταιρισμός περιορισμένης ευθύνης και κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση)
- Πορτογαλία (συνεταιρισμός κοινωνικής αλληλεγγύης)
- Ισπανία (συνεταιρισμός κοινωνικής πρωτοβουλίας)
- Ηνωμένο Βασίλειο (εταιρεία κοινοτικού συμφέροντος)
- Λετονία (εταιρεία περιορισμένης ευθύνης)
- Βέλγιο (εθνικό σύστημα διαπίστευσης των κοινωνικών επιχειρήσεων που ισχύει μόνο για συνεταιρισμούς).

ii. Η δεύτερη τεχνική αντιστοιχεί στην εισαγωγή ενός συστήματος νομικού καθεστώτος/προσόντων/πιστοποίησης της κοινωνικής επιχείρησης που μπορεί να υιοθετηθεί από διάφορα νομικά πρόσωπα (κερδοσκοπικά και μη) υπό τον όρο ότι συμμορφώνονται με νέα κριτήρια, πέραν της εκπλήρωσης των κριτηρίων που ήδη ισχύουν για τις νομικές μορφές που δικαιούνται να πληρούν τις προϋποθέσεις. Εκφάνσεις του εντοπίζονται σε συγκεκριμένες χώρες: Ιταλία, Δανία, Σλοβενία, Βουλγαρία, Κροατία, Πολωνία, Ρουμανία και Ισπανία.

β) Το δεύτερο υπόδειγμα εφαρμόζεται σε χώρες που δεν επέλεξαν την ανάπτυξη ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των κοινωνικών επιχειρήσεων:

- Αυστρία
- Γερμανία

---

⁴⁸ Βλ. σχετικά <https://kysk.ee/en/about-us/national-foundation-of-civil-society/>.

- Εσθονία
- Ολλανδία
- Σουηδία.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010, αρκετές χώρες της ΕΕ προωθούν ειδική νομοθεσία για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ, αξιοποιώντας και τις σχετικές επιχειρησιακές παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (όπως η Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα του 2011)⁴⁹:

- Ελλάδα
- Κύπρος⁵⁰
- Μάλτα
- Πολωνία
- Τσεχική Δημοκρατία.

Παράλληλα, αντίστοιχες νομοθετικές πρωτοβουλίες προωθούνται και από χώρες εκτός ΕΕ, όπως η Αλβανία (ο *Νόμος για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα του 2016*)⁵¹ και η Σερβία (ο *Νόμος για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία του 2022*)⁵².

3. Η φορολογική μεταχείριση του τομέα της ΚΑΛΟ

Η επισκόπηση των πορισμάτων της συγκριτικής έρευνας στο πεδίο των εθνικών οικοσυστημάτων ΚΑΛΟ αποδεικνύει ότι η φορολογική μεταχείριση του τομέα της ΚΑΛΟ (και ιδίως των κοινωνικών επιχειρήσεων) ρυθμίζεται στα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας μέσω της χορήγησης σε φορείς ΚΑΛΟ ειδικών πλεονεκτημάτων - σε σχέση με τις συμβατικές επιχειρήσεις ή άλλους φορείς του ιδιωτικού τομέα - που επιδιώκει την διασφάλιση της βιωσιμότητάς τους, την μείωση του κόστους παραγωγής και την αύξηση της κεφαλαιοποίησής τους. Συνήθως γίνεται λόγος για δύο διαφορετικά σχετικά υποδείγματα:

α) **Το ισχυρό μοντέλο φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ εξομοιώνει τις κοινωνικές επιχειρήσεις με άλλους οργανισμούς που λαμβάνουν τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα**, όπως οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, άλλοι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας και οι συμβατικές επιχειρήσεις. Ορισμένα φορολογικά οφέλη (απαλλαγή από φορολόγηση των μη διανεμόμενων κερδών) εξαρτώνται, μάλιστα από τις νομικές μορφές που υιοθετούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις και όχι από τις δραστηριότητές τους (Ιταλία και Ιρλανδία).

⁴⁹

Βλ. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/14583/attachments/3/translations/en/renditions/pdf>.

⁵⁰ Βλ. http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2020_1_207.pdf.

⁵¹ Βλ. http://www.qbz.gov.al/botime/fletore_zyrtare/2016/PDF-2016/118-2016.pdf.

⁵²

Βλ. https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=113390&p_country=SRB&p_count=247.

β) Το δυναμικό μοντέλο φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ ευνοεί αποκλειστικά τις κοινωνικές επιχειρήσεις που ασκούν συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Πίνακας 1. Η φορολογική μεταχείριση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια

Χώρες με συγκεκριμένα φορολογικά πλεονεκτήματα	Χώρες χωρίς συγκεκριμένα φορολογικά πλεονεκτήματα
Αυστρία, Δανία, Εσθονία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Ισπανία	Βέλγιο, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Τσεχία, Φινλανδία, Μάλτα, Ολλανδία, Σλοβενία, Σουηδία, Ηνωμένο Βασίλειο

Πηγή: European Commission, 2020

Στις περισσότερες χώρες, το φορολογικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι μάλλον πολύπλοκο και κατακερματισμένο. Λίγες χώρες έχουν αναπτύξει μια σαφή πολιτική που παρέχει συγκεκριμένα και συνεπή φορολογικά κίνητρα για τις κοινωνικές επιχειρήσεις (δηλ. φορολογικά οφέλη σχεδιασμένα για να καλύψουν τις ειδικές ανάγκες των κοινωνικών επιχειρήσεων και να τις βοηθήσουν να αναπτυχθούν). Σε χώρες με έντονη δραστηριοποίηση των οργανώσεων του εθελοντικού τομέα (π.χ. Γερμανία), τα φορολογικά οφέλη λειτουργούν ως αποτελεσματικό μέτρο στήριξης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Αντίθετα, χώρες με λιγότερο ανεπτυγμένο μη κερδοσκοπικό τομέα και χώρες που δεν ευνοούν συγκεκριμένους τύπους οργανώσεων τείνουν να προβλέπουν λιγότερα μέτρα φορολογικής στήριξης, τα οποία είναι γενικά διαθέσιμα σε όλες τις επιχειρήσεις.

Πίνακας 2. Κατηγορίες φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ

Κατηγορίες φορολογικών πλεονεκτημάτων	Προβλέπονται χωρίς περιορισμούς	Προβλέπονται με περιορισμούς	Δεν προβλέπονται
Φορολογική απαλλαγή εταιρειών για τα παρακρατηθέντα κέρδη	AT, DE, EL, FR, HU, IE, IT, LU, LV, MT, PL	BE, BG, CZ, ES, HR, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK, UK	CY, DK, EE, FI

Απαλλαγή ή μείωση του συντελεστή ΦΠΑ	AT, BE, DE, FR, HU, IT, PL, PT	LU, SK	BG, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, HR, IE, LT, LV, MT, NL, RO, SE, SI, UK
Μειωμένες δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης ή καλυπτόμενες από επιδοτήσεις	AT, BE, HR, SE	BG, EL, ES, FI, FR, IE, IT, LV, PL, PT, SI, SK	CY, CZ, DE, DK, EE, HU, LT, LU, MT, NL, RO, UK
Φορολογικές μειώσεις που χορηγούνται σε ιδιώτες ή θεσμικούς δωρητές	-	AT, BE, BG, CZ, DE, EE, ES, FR, HR, HU, IE, IT, LT, LU, LV, NL, PL, PT, SI, UK	CY, DK, EL, FI, MT, RO, SE, SK

Πηγή: European Commission, 2020

Το πλέον διαδεδομένο φορολογικό πλεονέκτημα είναι η απαλλαγή από τον εταιρικό φόρο επί των παρακρατηθέντων κερδών, η οποία μπορεί να είναι υποχρεωτική ή προαιρετική, ανάλογα με τον μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα των κοινωνικών επιχειρήσεων. Ωστόσο, η απαλλαγή σε ορισμένες χώρες είναι πλήρης και ισχύει για όλα τα παρακρατηθέντα κέρδη, ενώ σε άλλες υπόκειται σε διάφορους περιορισμούς. Στο Βέλγιο, για παράδειγμα, τα κέρδη των WISEs (Κοινωνικών Επιχειρήσεων Εργασιακής Ένταξης) που τοποθετούνται σε ένα σύστημα δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων (αποθεματικό) υπόκεινται σε μερική μείωση του φόρου, ενώ στην Ιταλία οι κοινωνικές επιχειρήσεις απαλλάσσονται πλήρως από τη φορολογία⁵³.

Ένα άλλο ισχυρό φορολογικό πλεονέκτημα συνίσταται στη μείωση ή την πλήρη απαλλαγή από το κόστος κοινωνικής ασφάλισης για τα μειονεκτούντα άτομα που απασχολούνται σε ορισμένους τύπους WISE, στους οποίους η απασχόληση μειονεκτούντων εργαζομένων είναι τουλάχιστον 30% του εργατικού δυναμικού.

Ένα λιγότερο διαδεδομένο φορολογικό πλεονέκτημα συνίσταται είτε στην απαλλαγή από ΦΠΑ είτε στην ύπαρξη μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ όχι μόνο με βάση τις παρεχόμενες υπηρεσίες αλλά και με βάση το νομικό καθεστώς τους. Οι ιταλικοί κοινωνικοί συνεταιρισμοί τύπου A έχουν συντελεστή ΦΠΑ 5%, ενώ στο Βέλγιο οι WISE επωφελούνται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, από μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ.

Ένας άλλος σημαντικός τύπος φορολογικών πλεονεκτημάτων είναι οι φορολογικές μειώσεις που χορηγούνται σε ιδιωτικούς (τόσο ιδιώτες και εταιρείες) δωρητές κοινωνικών επιχειρήσεων. Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, αντί να επιτρέπεται στον φορολογούμενο να εκπέσει η δωρεά από το εισόδημα του, το

⁵³ Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί πρέπει να καταβάλλουν τον εταιρικό φόρο επί του 3% των υποχρεωτικά παρακρατούμενων κερδών τους.

Υπουργείο Οικονομικών καταβάλλει απευθείας στις εταιρείες περιορισμένης ευθύνης που είναι εγγεγραμμένες ως φιλανθρωπικές οργανώσεις 25 πένες για κάθε 1 λίρα Αγγλίας που δωρίζουν οι Βρετανοί φορολογούμενοι.

Πίνακας 3. Ισχυρά μοντέλα φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ

Χώρα	Απαλλαγή εταιρικού φόρου στα παρακρατηθέντα κέρδη	Απαλλαγή ή μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ	Μειωμένο ποσοστό εισφορών κοινωνικής ασφάλισης / κάλυψη τμήματος εισφορών	Μειώσεις φόρων που χορηγούνται σε ιδιώτες ή/και θεσμικούς χορηγούς	
				Νομικά πρόσωπα	Φυσικά πρόσωπα
ΑΥΣΤΡΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Ιδιώτες και εταιρείες μπορούν να αφαιρέσουν δωρεές έως και 10% των κερδών τους από τον φόρο εισοδήματός τους, όταν αυτές οι δωρεές γίνονται σε κοινωνικές επιχειρήσεις	
ΒΕΛΓΙΟ	Τα κέρδη των WISEs που τοποθετούνται σε ένα σύστημα κλειδώματος περιουσιακών στοιχείων υπόκεινται σε μειώσεις φόρου	Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τα WISE επωφελούνται από μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ.	Παρέχονται φορολογικές ελαφρύνσεις κοινωνικής ασφάλισης στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και των κοινωνικών υπηρεσιών	Υπό ορισμένες προϋποθέσεις	
BG	Εξειδικευμένες επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί ΑμεΑ μπορούν να ζητήσουν την εκχώρηση του ετήσιου εταιρικού φόρου	Ο νόμος για τον ΦΠΑ επιτρέπει στις συμβατικές και τις κοινωνικές επιχειρήσεις να επωφεληθούν απαλλαγής από τον ΦΠΑ σε ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες	Επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί ΑΜΕΑ μπορούν να ζητήσουν να επιστραφούν έως και το 30% των ασφαλιστικών εισφορών για το σύνολο του προσωπικού τους	Μείωση φόρου σε θεσμικούς δωρητές έως 10% του λογιστικού κέρδους τους εάν δωρίσουν σε εγγεγραμμένες κοινωνικές επιχειρήσεις	–
CZ	Για κάθε εργαζόμενο με αναπηρία υγείας, ο εργοδότης μπορεί να διεκδικήσει μείωση φόρου εισοδήματος έως 700 ή 2.300 ευρώ, ανάλογα με το επίπεδο	–	–	–	–

	αναπηρίας.				
DE	Οι κοινωφελείς οργανισμοί δεν πληρώνουν φόρο εισοδήματος εταιρειών για τις «ιδανικές» δραστηριότητες τους ούτε για τις οικονομικές δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για την υποστήριξη της κοινωνική τους αποστολή.	Οργανισμοί και κοινωνικές επιχειρήσεις με καθεστώς κοινωφελούς χαρακτήρα μπορούν να χρησιμοποιήσουν μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ 7%, αντί του κανονικού συντελεστή 19%	Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν επωφελούνται από καμία εξαίρεση για το έμμεσο κόστος εργασίας	–	–
ΕΕ	–	–	–	Τα νομικά πρόσωπα μπορούν να μειώσουν τη φορολογική τους βάση έως και 10% με δωρεές σε ΜΚΟ	Οι ιδιώτες μπορούν να μειώσουν το φόρο τους βάση έως και 15% από δωρεές σε ΜΚΟ
ΕΛ	Οι κοινωνικές επιχειρήσεις απαλλάσσονται από την πληρωμή Φόρου επιχειρήσεων.	Δεν προβλέπεται διαφορετικός συντελεστής ΦΠΑ για κοινωνικές επιχειρήσεις	Δεν προβλέπονται παροχές για την πλειονότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων με εξαίρεση τους εργαζόμενους τόσο των ΚΟΙΣΠΕ όσο και των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων που προέρχονται από ευάλωτες ομάδες.	–	Οι δωρεές από φυσικά πρόσωπα σε ΜΚΟ εκπίπτουν φορολογικά μέχρι το 60% του φορολογητέου εισοδήματός τους

Πηγή: European Commission, 2020

Πίνακας 4. Δυναμικά μοντέλα φορολογικών πλεονεκτημάτων υπέρ φορέων ΚΑΛΟ

Χώρα	Απαλλαγή εταιρικού φόρου στα παρακρατηθέντα κέρδη	Απαλλαγή ή μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ	Μειωμένο ποσοστό εισφορών κοινωνικής ασφάλισης / κάλυψη τμήματος εισφορών	Μειώσεις φόρων που χορηγούνται σε ιδιώτες ή/και θεσμικούς χορηγούς	
				Νομικά πρόσωπα	Φυσικά πρόσωπα
ES	<ul style="list-style-type: none"> > Τα κέρδη των κοινωνικών συνεταιρισμών μπορούν να εξαιρεθούν ή να φορολογηθούν μόνο στο 10% των εσόδων / μείωση 95% στον Φόρο Οικονομικών Δραστηριοτήτων. > Ειδικά κέντρα απασχόλησης για κοινωνική πρωτοβουλία μπορούν να επωφεληθούν από άμεση επιδότηση και μείωση του ετήσιου επαγγελματικού φόρου για κάθε ΑΜΕΑ που προσλαμβάνουν 	–	<ul style="list-style-type: none"> > Οι επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση επωφελούνται από α) μειώσεις των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων σε κίνδυνο αποκλεισμού, β) επιδοτήσεις για οικονομική αντιστάθμιση του κόστους εργασίας που υποστηρίζεται λόγω της διαδικασίας ένταξης. > Επιδοτήσεις για οικονομική αντιστάθμιση του κόστους εργασίας που υποστηρίζεται 	ΟΧΙ	
FI	ΟΧΙ	ΝΑΙ	<p>Στις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις εργασιακής ένταξης (WISE) μπορεί να χορηγηθεί επιδότηση μισθού για να απασχολήσει άτομα με αναπηρία ή μακροχρόνια άνεργο συν μια προσαύξηση.</p>	–	–
FR	<ul style="list-style-type: none"> > Τα έσοδα της SCIC που διατίθενται για το κλειδίωμα περιουσιακών στοιχείων απαλλάσσονται από φόρους > Αθλητικοί και πολιτιστικοί 	<ul style="list-style-type: none"> > Ο συντελεστής ΦΠΑ της SCIC εξαρτάται από τη δραστηριότητα του φορέα > Αθλητικοί 	<p>Οι WISE μπορούν να επωφεληθούν από μειωμένες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων τους</p>	<p>Τα νομικά πρόσωπα μπορούν να δωρίσουν αφορολόγητα έως το 10% των κερδών του προηγούμενου έτους ή έως και το 3% του</p>	<p>Το συνολικό ποσό που επιτρέπεται να αφαιρεθούν τα άτομα από το προσωπικό τους</p>

	<p>σύλλογοι μπορούν να απαλλάσσονται από τον εταιρικό φόρο για τις υπηρεσίες που παρέχονται στα μέλη τους</p> <p>> Τα ιδρύματα δεν υπόκεινται σε εταιρικό φόρο για δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα με το σκοπό τους</p>	<p>και πολιτιστικοί σύλλογοι μπορούν να απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ για υπηρεσίες που παρέχονται στα μέλη τους.</p> <p>> Τα ιδρύματα δεν υπόκεινται σε ΦΠΑ για δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα με το σκοπό τους.</p>		<p>δαπάνες προσωπικού τους κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτος σε επιλέξιμους ΜΚΟ και Ιδρύματα.</p>	<p>εισόδημα είναι 1.200 ευρώ ετησίως</p>
HR	<p>Οι ΜΚΟ που δεν ασκούν οικονομικές δραστηριότητες δεν υποχρεούνται να πληρώσουν φόρο κερδών.</p>	<p>Όλες οι οργανώσεις που ασκούν οικονομικές δραστηριότητες εξαιρούνται από την καταβολή ΦΠΑ εάν τα ετήσια έσοδά τους δεν υπερβαίνουν τα 40.000 ευρώ</p>	<p>Οι εργοδότες μπορούν να λάβουν επιδοτήσεις για μισθούς που σχετίζονται με την απασχόληση ατόμων με αναπηρία</p>	<p>Τα φυσικά πρόσωπα και οι εταιρείες ενδέχεται να λάβουν μειωμένη φορολογική βάση ή δωρεές σε ΜΚΟ έως 2% του ετήσιου εισοδήματός τους</p>	

HU	<p>> Εάν ένας οργανισμός δεν έχει καθεστώς κοινωφελούς χαρακτήρα και το επιχειρηματικό του εισόδημα κατά το φορολογικό έτος είναι περίπου 31.000 ευρώ, αλλά δεν υπερβαίνει το 10% των συνολικών εσόδων, λαμβάνει απαλλαγή από τον εταιρικό φόρο</p> <p>> Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί δεν καταβάλλουν εταιρικό φόρο εάν</p>	<p>Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, κοινωνικοί συνεταιρισμοί, μη κερδοσκοπικές εταιρείες και κοινωφελείς οργανισμοί λαμβάνουν απαλλαγή από την καταβολή ΦΠΑ για ορισμένες δραστηριότητές τους</p>	<p>> Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ειδικά απολαμβάνουν πλεονεκτήματα με στόχο την μείωση του κόστους εργασίας. Υποχρεούνται να πληρώσουν φόρους και ασφαλιστικές εισφορές για τα στελέχη τους εάν το εισόδημά τους από τον οργανισμό υπερβαίνει το 30% του ελάχιστου μισθού ή εάν απασχολούνται με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου</p>	<p>Όλοι οι οργανισμοί με κοινωφελές καθεστώς μπορούν να δέχονται δωρεές από φυσικά πρόσωπα. Τα φυσικά πρόσωπα μπορούν να αφαιρούν το σύνολο των δωρεών ανά έτος κατά τη δήλωση του εισοδήματός τους.</p>	<p>Όλοι οι οργανισμοί με κοινωφελές καθεστώς μπορούν να δέχονται δωρεές από φυσικά πρόσωπα. Τα φυσικά πρόσωπα μπορούν να αφαιρούν το σύνολο των δωρεών ανά έτος κατά τη δήλωση του εισοδήματός τους.</p>
----	--	--	--	--	--

	<p>δεν έχουν εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα.</p> <p>> Οι μη κερδοσκοπικές εταιρείες δεν καταβάλλουν εταιρικό φόρο αν δεν έχουν εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα.</p> <p>> Οι κοινωφελείς οργανώσεις δεν πληρώνουν εταιρικό φόρο εάν τα έσοδα είναι λιγότερο από 15% των συνολικών εσόδων και δεν ξεπερνούν τα 31.000 ευρώ</p>			<p>σύνολο των δωρεών ανά έτος από τα δηλωθέν εισοδήματά τους</p>	
IE	<p>Οι κοινωνικές επιχειρήσεις που είναι εγγεγραμμένες ως φιλανθρωπικές οργανώσεις δικαιούνται απαλλαγής του εταιρικού φόρου</p>	–	<p>> Το Σχέδιο Επιδότησης Μισθών προβλέπει οικονομικά κίνητρα για κοινωνικές επιχειρήσεις να απασχολούν ΑμεΑ που εργάζονται περισσότερες από 20 ώρες την εβδομάδα</p>	OXI	

IT	Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί με καθεστώς κοινωνικής επιχείρησης εξαιρούνται από την πληρωμή εταιρικού φόρου	Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί Α τύπου απολαμβάνουν ευνοϊκό (5%) συντελεστή ΦΠΑ	Εξαιρούνται οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί Β τύπου από την καταβολή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για τους μειονεκτούντες εργαζόμενους τους	<ul style="list-style-type: none"> > Δωρεές σε κοινωφελείς οργανισμούς (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών συνεταιρισμών) εξασφαλίζουν στους δωρητές εταιρικά φορολογικά πλεονεκτήματα. <ul style="list-style-type: none"> > Οι υποστηριζόμενες κοινωφελείς οργανώσεις παρέχουν αποδείξεις δωρεών για εξασφάλιση μείωσης 20% της εταιρικής φορολογικής βάσης για μια δωρεά και επιπλέον μείωση 20% για μόνιμη σύμβαση δωρεάς. Επίσης οι δωρεές που γίνονται από ιδιώτες εκπίπτουν από το προσωπικό εισόδημα. > Δωρεές αγαθών και υπηρεσιών για κοινωφελείς σκοπούς επίσης λαμβάνουν απαλλαγή από τον ΦΠΑ. > Οι διατάξεις κοινωφελούς χαρακτήρα διέπουν τις μη κερδοσκοπικές εταιρείες εάν έχουν καθεστώς κοινωφελούς χαρακτήρα. Στην περίπτωση αυτή, οι μη κερδοσκοπικές εταιρείες δεν χρειάζεται να πληρώνουν φόρους μετά τις κοινωφελείς δραστηριότητές τους και παραμένουν απαλλασσόμενες από τον τοπικό επαγγελματικό φόρο.
LT	Οι κοινωνικές επιχειρήσεις επωφελούνται από μηδενικό φορολογικό συντελεστή για τα πρώτα 7.250 ευρώ φορολογητέου κέρδους / το υπόλοιπο μέρος του κέρδους φορολογείται με συντελεστή 15%	Δεν καταβάλλεται ΦΠΑ στα έσοδα που προκύπτουν από την παροχή κοινωφελών υπηρεσιών	-	Οι δωρεές προς κοινωνικές επιχειρήσεις εκπίπτουν του φόρου εισοδήματος
L U	Οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από εξαιρέσεις καταβολής φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων και φόρου ακίνητης περιουσίας	OXI	-	OXI

L V	Δεν καταβάλλεται φόρος εισοδήματος επιχειρήσεων εάν τα κέρδη δεν διανέμονται ή εάν χρησιμοποιούνται για την επέκταση της κοινωνικής επιχείρησης	Δεν καταβάλλεται ΦΠΑ από κοινωνικές επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες αποκατάστασης, κοινωνικής πρόνοιας και κοινωνικής εργασίας και (ii) εάν ο ετήσιος κύκλος εργασιών από οικονομική δραστηριότητα είναι μικρότερος από 40.000 ευρώ	Οι κοινωνικές επιχειρήσεις λαμβάνουν φορολογικές ελαφρύνσεις και ελαφρύνσεις των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων	Το άρθρο 847Α του Νόμου περί ενοποίησης φόρων του 1997 προβλέπει καθεστώς φορολογικών ελαφρύνσεων για σχετικές δωρεές σε εγκεκριμένο αθλητικό φορέα, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επιχειρήσεων	
M T	Οι εθελοντικές οργανώσεις απαλλάσσονται από την καταβολή φόρου εισοδήματος	–	-	Οι συμβατικές εταιρείες μπορούν να θεωρούν τις δωρεές ως έξοδα, μειώνοντας έτσι το φορολογητέο εισόδημά τους	Τα άτομα μπορούν να επιλέξουν να δωρίσουν 2% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων που πληρώνουν σε ΜΚΟ

NL	Μείωση εταιρικού φόρου για οργανισμούς που πληρούν τις απαιτήσεις για το καθεστώς κοινωφελούς χαρακτήρα (καθεστώς ANBI)	–	-	Οι δωρεές σε οργανισμούς που έχουν καθεστώς κοινωφελούς χαρακτήρα μπορούν να αφαιρεθούν από τον φόρο εισοδήματος πέραν του ορίου του 1% του συνολικού εισοδήματος (και τουλάχιστον 60 ευρώ) – η μέγιστη έκπτωση είναι το 10% του εισοδήματος	
PL	Απαλλαγές κοινωνικών επιχειρήσεων από τον φόρο εισοδήματος υπό ορισμένες προϋποθέσεις	Οι επιχειρήσεις τύπου ZAZ (professional activity establishment) και ENPO (Entrepreneurial non-profit organisation) απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ υπό ορισμένες	> Το κόστος απασχόλησης των κοινωνικών συνεταιρισμών μπορεί να καλύπτεται από την τοπική αυτοδιοίκηση > Εάν μια ENPO	–	–

		προϋποθέσεις	<p>λειτουργεί ως CIS (Social initiative cooperative), επιτρέπεται να επωφελείται από μερική επιστροφή των αποδοχών των εργαζομένων της.</p> <p>> Το κόστος απασχόλησης των ΖΑΖ μπορεί να καλύπτεται εν μέρει από το PFRON (State Fund for Rehabilitation of the Disabled)</p>		
PT	Οι ΜΚΟ απαλλάσσονται από φόρο εισοδήματος	Οι ΜΚΟ απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ επί των πωλήσεων από την παροχή υπηρεσιών και τις άμεσα συναφείς ανταλλαγές σε δραστηριότητες κοινωνικών υπηρεσιών	ΟΧΙ	-	-
RO	ΟΧΙ	-	-	Ιδιώτες και εταιρείες επωφελούνται από φορολογικές εκπτώσεις σε περίπτωση δωρεάς σε φορείς ΚΑΛΟ	
SE	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	Μικρές φορολογικές ελαφρύνσεις για δωρητές (ιδιώτες και εταιρείες)	
SI	Σωματεία, ινστιτούτα και ιδρύματα εξαιρούνται από καταβολή φόρων για μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες	Απαλλαγή από ΦΠΑ για δραστηριότητες προς το δημόσιο συμφέρον και εφόσον το φορολογητέο εισόδημα δεν υπερβαίνει τις 50.000 ευρώ ετησίως	Κοινωνικές επιχειρήσεις για την απασχόληση ΑΜΕΑ απαλλάσσονται από την καταβολή φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για όλους τους απασχολούμενους	ΟΧΙ	

SK	Ενώσεις πολιτών, ΜΚΟ που παρέχουν κοινωνικά επωφελείς υπηρεσίες και ιδρύματα απαλλάσσονται από φόρους για τις μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες τους	<ul style="list-style-type: none"> > Ο ΦΠΑ επιβάλλεται μόνο σε περιπτώσεις κοινωνικών επιχειρήσεων των οποίων το ετήσιο φορολογητέο εισόδημα υπερβαίνει τα 50.000 ευρώ > Εγγεγραμμένες κοινωνικές επιχειρήσεις με υψηλότερο εισόδημα και όσες κοινωνικοποιούν το 100% του πιθανού κέρδους μπορούν να υποβάλουν αίτηση για μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ 	<ul style="list-style-type: none"> > Σε περίπτωση απασχόλησης μακροχρόνια ανέργου, ο εργοδότης μπορεί να υποβάλει αίτηση για μειωμένο ποσοστό εισφορών κοινωνικής ασφάλισης > Σε περίπτωση εργαζομένων με αναπηρία, το ύψος των εισφορών ασφάλισης υγείας μειώνεται κατά 50% 	ΟΧΙ
UK	Οι Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Company limited by Guarantee – CLGs) μπορούν να λάβουν μείωση 80% στα επιχειρηματικά επιτόκια που καταβάλλονται στις τοπικές αρχές. Ανάλογες μειώσεις προβλέπονται και για άλλες μορφές κοινωνικής επιχειρηματικότητας κατά την κρίση των τοπικών κυβερνήσεων	–	-	Φορολογικές απαλλαγές για δωρητές

Πηγή: European Commission, 2020

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Αντιπροσωπευτικές καλές πρακτικές για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια

1. Η προσέγγιση του ΟΟΣΑ

Η συστηματική ανάλυση των αντιπροσωπευτικών βάσεων δεδομένων του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στο πεδίο της ΚΑΛΟ⁵⁴ εντοπίζει υποδείγματα παρεμβάσεων για την ανάπτυξη της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια, οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις καλών πρακτικών.

Α. Η Στρατηγική *Go4Brussels 2030* της Περιφέρειας Πρωτεύουσας-Βρυξελών (Βέλγιο)

Go4Brussels Strategy 2030

How can the Brussels-Capital Region pursue its commitments in terms of economic, social and ecological transition? How and according to which model can the optimal functioning of the social and health system be guaranteed? How to think about spatial planning taking into account the different functions of the city such as mobility, housing, facilities, economic activities, green spaces and leisure?

In order to respond to these challenges while taking into account the impact of Covid, the Brussels Government, based on a complete socio-economic, territorial and ecological diagnosis of the situation in the Brussels Region during and after the Covid crisis, has adapted its priorities to be able to present, in February 2021, at a Social Summit, a Go4Brussels Strategy.2030 updated taking into account both the recovery projects validated by the Brussels Government and the Region's contribution to the National Recovery and Resilience Plan.

These measures will notably support the purchasing power and activity of the public and private sectors by aiming to preserve the jobs of Brussels residents, but also to rethink urban development, production, consumption and solidarity models to make them more resilient.

Πηγή: [Go4Brussels Strategy 2030](#)

⁵⁴ Βλ. σχετικά την Πρωτοβουλία «*Local Employment and Economic Development - LEED Programme*» ([LEED-brochure-June-2022-EN.pdf \(oecd.org\)](#)) που περιλαμβάνει τέσσερις θεματικές βάσεις δεδομένων:

- «Το πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας»
- «Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις»
- «Το πλαίσιο της Κοινωνικής Καινοτομίας»
- «Η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση της παραοικονομίας - Η περίπτωση της Κολομβίας».

Η Στρατηγική *Go4Brussels 2030* της Περιφέρειας Πρωτευούσης-Βρυξελλών⁵⁵ εγκρίθηκε τον Ιανουάριο του 2020 με στόχο την ενεργητική συμμετοχή των Βρυξελλών στις διαδικασίες οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής μετάβασης⁵⁶ και υποστηρίζεται από την Ομοσπονδία Βαλλονίας-Βρυξελλών⁵⁷. Διαρθρώνεται σε δύο άξονες που περιλαμβάνουν και παρεμβάσεις στον τομέα της ΚΑΛΟ:

- προώθηση της μετάβασης της οικονομίας των Βρυξελλών έως το 2030 με μείωση της χρήσης άνθρακα και ενεργοποίηση στους τομείς της κυκλικής οικονομίας, **της κοινωνικής επιχειρηματικότητας** και της ψηφιακής οικονομίας
- ανάπτυξη ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, κοινωνικής φροντίδας, **κοινωνικής οικονομίας** και κοινωνικής στέγασης.

Οι πλέον αντιπροσωπευτικές πρωτοβουλίες στον τομέα της ΚΑΛΟ περιλαμβάνουν:

- υποστήριξη της ανάπτυξης συνεταιριστικών πλατφορμών (Coop 2.0)⁵⁸
- ευαισθητοποίηση, ενδυνάμωση και υποστήριξη νέων επιχειρηματιών για την συμμετοχή τους στο οικοσύστημα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- ενίσχυση της κοινωνικής καινοτομίας των φορέων ΚΑΛΟ
- ανάπτυξη δικτύων μεταξύ των συμβατικών και των κοινωνικών επιχειρήσεων
- ανάπτυξη δικτύων μεταξύ των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, της συνεργατικής οικονομίας και της κυκλικής οικονομίας
- αύξηση της χρήσης δημόσιων συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς, ιδίως για την υποστήριξη φορέων ΚΑΛΟ που απασχολούν άτομα με σωρευτικά προβλήματα αποκλεισμού από την αγορά εργασίας
- βελτίωση υφιστάμενων χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- εισαγωγή νέων χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

---

⁵⁵ Η ομοσπονδιακή οργάνωση του Βελγικού κράτους περιλαμβάνει τρεις Περιφέρειες και δύο Κοινοότητες. Οι τρεις Περιφέρειες (Regions), δηλαδή η Φλάνδρα (Flandre), η Βαλονία (Wallonie) και η Περιοχή Πρωτευούσης-Βρυξελλών (Bruxelles-Capital) ασκούν ενισχυμένες νομοθετικές και εκτελεστικές εξουσίες σε σχέση με την ομοσπονδιακή Βουλή και την ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, διαθέτοντας αυτόνομα νομοθετικά και εκτελεστικά όργανα, τα Περιφερειακά Συμβούλια (Conseil Regional) και τις Περιφερειακές Κυβερνήσεις (gouvernement Regional) αντίστοιχα.

⁵⁶ Βλ. <https://go4.brussels/>.

⁵⁷ Η Ομοσπονδία Βαλλονίας-Βρυξελλών ή Ομοσπονδία Βαλλονίας-Βρυξελλών (Wallonia-Brussels Federation or Fédération Wallonie-Bruxelles) είναι μία δημόσια αρχή που εξυπηρετεί το σύνολο των γαλλόφωνων κατοίκων των Βρυξελλών και της Βαλλονίας. Διαθέτει Κοινοβούλιο, Κυβέρνηση και δημόσιες υπηρεσίες που εδρεύουν στις Βρυξέλλες και τα πεδία δραστηριότητάς της περιλαμβάνουν τους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, του αθλητισμού, των παιδιών και της νεολαίας ([Qui sommes-nous ? - Portail de la Fédération Wallonie-Bruxelles \(federation-wallonie-bruxelles.be\)](http://Qui_sommes-nous_-_Portail_de_la_Federation_Wallonie-Bruxelles_(federation-wallonie-bruxelles.be).)).

⁵⁸ <https://coopseurope.coop/partnerships/coopstarter-20/>.

- ενίσχυση εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- χρηματοδότηση νέων επιχειρηματικών μοντέλων στους τομείς της κυκλικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- σύσταση ενός Περιφερειακού Κέντρου Υποστήριξης Επιχειρήσεων με σκοπό την ενημέρωση σχετικά με τα διάφορα επιχειρηματικά μοντέλα, συμπεριλαμβανομένων αυτών της κοινωνικής οικονομίας (συνεταιρισμοί, επιχειρήσεις κοινωνικού σκοπού, κ.λπ.)
- επέκταση της λειτουργίας του Κέντρου Κοινωνικής και Συνεργατικής Επιχειρηματικότητας Βρυξελλών (COOPCITY)⁵⁹.

Το πλέγμα των δημόσιων χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια Πρωτευούσης-Βρυξελλών

A. Regional premiums

Social enterprises [recognised](#) by the Brussels-Capital Region can benefit from several advantages, including a 10% increase in traditional business aid. For more information on this recognition, see the page of [Brussels Economy and Employment](#).

B. Calls for projects

- Call for projects Social Economy: each year, a call for projects for social enterprises is published in the Call for projects section of this website. The [conditions, rules and application process](#) are available on the Brussels Economy and Employment website.
- [Innoviris - Prove Your Social Innovation](#) (PYSI): need to validate the feasibility and viability of a new socially innovative product, process or service that meets a clearly identified social need? Whatever your mission, find out how to benefit from a grant covering 100% of your budget.
- Foundations: visit the [King Baudouin Foundation](#) and the [Foundation for Future Generations](#) websites to find out about open calls for projects.

Πηγή: <https://1819.brussels/en/information-library/sustainable-entrepreneurship/what-aid-and-financing-offers-are-available-social>

⁵⁹ Το Έργο COOPCITY (<https://coopcity.be/>) υλοποιήθηκε την περίοδο 2014-2021 μέσω κονδυλίων του ΕΤΠΑ από μία κοινοπραξία επτά δημόσιων και ιδιωτικών εταιρών (SAW-B, Febecoop, Job Yourself, Hub Brussels, Innoviris, ICHEC-PME και Solvay-Entrepreneurs). Στοχεύει στην υποστήριξη της δημιουργίας και ανάπτυξης κοινωνικών και συνεταιριστικών επιχειρήσεων, την προώθηση της συνεργασίας τους με τον δημόσιο τομέα και την ιδιωτική αγορά και την ενίσχυση της δικτύωσης μεταξύ του οικοσυστήματος της ΚΑΛΟ και των φορέων συνεργατικής οικονομίας.

Το πλέγμα των εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια Πρωτεύουσας-Βρυξελλών

For various reasons, the **classic market of credits** and risk capital is **not always accessible** to companies active in the social sector. For this reason, there is **alternative financing** providing organisations and companies in the social economy with access to credit and risk capital. These are often small amounts (microcredits/micro-loans) made available to people having difficulty accessing, or even no access at all, classic banking financing. Some of this funding is supported by authorities, and the rest is supported by private institutions.

BRUSOC, COOPUS ET CITIZ US

[Brusoc](#), a subsidiary of [finance & invest.brussels](#), invests through **COOP US** in **cooperatives** that have investment and/or development projects, most often through a **capital increase** that, at most, will **double the investment** of all cooperators. The holding period of these shares can vary between 5 and 10 years. The exit valuation is relatively advantageous for the cooperative because it is based on a formula that allows it to recover part of the value generated by Brusoc's investment. The [coopus.be](#) website lists the eligibility criteria for the Coop Us financial product in the context of capital intervention. The **CITIZ US** product **targets companies and associations serving a societal cause** (e.g. integration, environmental). This financing is for a maximum of €100,000 over a period of 1 to 5 years.

Microstart

[MicroStart](#)'s objective is to support, through microfinancing, entrepreneurs **excluded from the classic banking system** in the context of creating or developing their own business. MicroStart highlights the dialogue with the entrepreneur, the project in question, and its human approach.

Triodos

[Triodos](#) is an **independent bank** characterised by its activities in favour of **sustainable development** and its transparency. Using the savings that its customers entrust it with, Triodos bank finances companies, institutions, and projects offering added value in the ecological, social, or cultural dimension. The bank also offers sustainable investment funds and sustainable capital management for investors wanting to encourage companies to run their businesses in a socially-responsible manner.

Credal

[Credal](#)'s objective is to make money invested by "**co-operators**" available to organisations active in the social economy (solidarity credits), to micro-entrepreneurs (professional microloans), and to people excluded from the classic banking system (personal microloans).

Hefboom

[Hefboom](#) (NL) offers **financial support** and expert advice to companies and organisations active in the social and solidarity economy in Flanders and Brussels. Hefboom also offers **ethical investment products**. The organisation focuses on projects related to the training and employment of at-risk groups.

Solifin

[Solifin](#) brings together ethical and sustainable finance players: Citizenfund, Credal, Lita.co, Scale Up, SI2 fund, Triodos Bank, Brusoc and Village Finance. Solifin strives to find the best financier for each entrepreneur and organises matchmaking and training sessions. [A widget has been developed to find all the financing offers of the network.](#)

Πηγή: <https://1819.brussels/en/information-library/sustainable-entrepreneurship/what-aid-and-financing-offers-are-available-social>

B. Το Πρόγραμμα «Κοινωνική Ένταξη και Κοινωνική Οικονομία» (Ισπανία)

Το Πρόγραμμα «Κοινωνική Ένταξη και Κοινωνική Οικονομία» (εφεξής POISES)⁶⁰ αποτελεί ένα Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα⁶¹ του Ισπανικού ΕΣΠΑ 2014-2020 με προϋπολογισμό 800 εκατ. ευρώ που συντονίσθηκε από την Γενική Γραμματεία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Οικονομίας (Ministry of Labour and Social Economy)⁶² και συγχρηματοδοτήθηκε από πόρους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) στο πλαίσιο προώθησης των τριών στόχων του Άξονα Προτεραιότητας για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας:

- προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ευπαθών ομάδων μέσω της δημιουργίας αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς και της ανάπτυξης ολοκληρωμένων στρατηγικών παρέμβασης
- ενίσχυση της συμβολής της κοινωνικής οικονομίας στη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο
- αύξηση του αριθμού των φορέων κοινωνικής οικονομίας.

Η Γενική Γραμματεία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Οικονομίας

The State Secretariat for Employment and Social Economy is the highest body of the Department responsible for promoting, directing and developing individual and collective labour relations, working conditions, unemployment protection, employment promotion, occupational training, social economy, and for the promotion of self-employment.

News

- [Framework agreement between the Ministry of Labour and Social Economy and the Spanish Economy Business Confederation \(CEPES\) for the definition of the legal regime of collaboration for the creation of the vanguard Hub for the Social Economy.](#)
- [Order TES/869/2023, of 22 July, establishing the regulatory bases for aid for the Integral Plan to Promote the Social Economy for the Generation of an Inclusive and Sustainable Economic Fabric, within the framework of the Recovery, Transformation and Resilience Plan.](#)
- [Tender is open for the design of three manuals for the promotion of entrepreneurship in the social economy within the framework of the RTRP.](#)
- [Call for applications for grants for the Integral Plan to Promote the Social Economy](#)
- [Explanatory note: Call for applications for grants for the Integral Plan to Promote the Social Economy](#)
- [Strategic Investment Plan for the Social Economy \(PERTE Social\)](#)

Πηγή: https://www.mites.gob.es/en/sec_trabajo/index.htm

⁶⁰ Βλ. <https://www.sepe.es/HomeSepe/en/empresas/informacion-para-empresas/financiacion-fondo-social-europeo/financiacion-fondo-social-europeo-2014-2020.html>.

⁶¹ Οι δράσεις που χρηματοδοτούνται από το POISES στοχεύουν στην προώθηση της αυτοαπασχόλησης, της επιχειρηματικότητας, της δημιουργίας επιχειρήσεων και της ανταγωνιστικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων και, αφετέρου, στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και κάθε μορφής διακρίσεων, μέσω της προώθησης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ένταξης των μειονεκτούντων ομάδων.

⁶² <https://www.mites.gob.es/en/index.htm#>.

Ο Άξονας Κοινωνικής Οικονομίας του Προγράμματος υποστηρίζεται από την *Ισπανική Συνομοσπονδία Εργοδοτών Κοινωνικής Οικονομίας (CEPES)*⁶³, που λειτουργεί από το 2016 - μετά την υπογραφή Συμφωνίας Ανάθεσης Λειτουργιών με την Ισπανική Υποδιεύθυνση Διαχείρισης του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου - ως ενδιάμεσος φορέας υπεύθυνος για τη διαχείριση και τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων μέτρων ύψους 51 εκατ. ευρώ (14 εκατ. ευρώ συγχρηματοδοτούνται από τους δικαιούχους φορείς ή από δημόσιες διοικήσεις ή ιδιωτικούς φορείς που υποστηρίζουν οι δικαιούχοι φορείς). Στο πλαίσιο αυτό, το CEPES έχει δημοσιεύσει τις ακόλουθες προσκλήσεις:

- Προσκλήσεις υποβολής προτάσεων 2016-2017 με εγκεκριμένο προϋπολογισμό 5.875.638 € (χρηματοδότηση ΕΚΤ: 4.061.384 €)
- Προσκλήσεις υποβολής προτάσεων 2018-2020 με εγκεκριμένο προϋπολογισμό 12.909.008 € (χρηματοδότηση ΕΚΤ: 9.244.809 €)
- Προσκλήσεις υποβολής προτάσεων 2021-2023 με εγκεκριμένο προϋπολογισμό 29.103.175 € (χρηματοδότηση ΕΚΤ: 21.554.187 €).

Οι εγκεκριμένες πρωτοβουλίες υπάγονται σε δύο θεματικές προτεραιότητες:

α) Έργα του Άξονα Προτεραιότητας 1 "Αγορά εργασίας και ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης" που εξυπηρετούν τον Θεματικό Στόχο 8 ("Προώθηση της βιωσιμότητας, της ποιότητας και της κινητικότητας στην απασχόληση"), επιδιώκοντας την ενίσχυση των επιχειρηματικών δυνατοτήτων και την δημιουργία βιώσιμων πρωτοβουλιών αυτοαπασχόλησης (ειδικός στόχος 8.3.1.). Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται:

(i) έργα που απευθύνονται σε άτομα (ενέργειες τεχνικής υποστήριξης για επιχειρηματικά σχέδια κοινωνικής οικονομίας, επιχορηγήσεις για την προώθηση των προσλήψεων και την δημιουργία επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας, ενέργειες κατάρτισης και ενδυνάμωσης των ενδιαφερομένων

(ii) συμπληρωματικά μέτρα που αφορούν την υποστήριξη της εξωστρέφειας και της καινοτομίας των φορέων της κοινωνικής οικονομίας.

β) Έργα του Άξονα Προτεραιότητας 2 "Κοινωνική Ένταξη" που εξυπηρετούν τον Θεματικό Στόχο 9 "Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε μορφής διάκρισης", επιδιώκοντας την ενθάρρυνση της "προώθησης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ένταξης σε κοινωνικές επιχειρήσεις, καθώς και της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην απασχόληση". Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται:

(i) έργα που απευθύνονται σε «τυπικούς ανέργους» (προώθηση και υποστήριξη της επιχειρηματικότητας και της αυτοαπασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας μέσω ειδικών κέντρων απασχόλησης, συνεταιρισμών κοινωνικής πρωτοβουλίας και άλλων πρωτοβουλιών που δημιουργούν απασχόληση,

---

⁶³ Βλ. <https://www.cepes.es/documentacion/409/>.

(ii) έργα που απευθύνονται σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού για την ενίσχυση της απασχόλησής τους στον τομέα της ΚΑΛΟ⁶⁴.

2. Η προσέγγιση της ΕΕ

Η συστηματική ανάλυση των αντιπροσωπευτικών βάσεων δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στο πεδίο της ΚΑΛΟ⁶⁵ εντοπίζει υποδείγματα παρεμβάσεων για την ανάπτυξη της ΚΑΛΟ στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια, οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις καλών πρακτικών⁶⁶. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, μάλιστα, η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ), καθώς αναδεικνύει δύο κατηγορίες δημόσιων πολιτικών για την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας⁶⁷:

- τις «**ήπιες πολιτικές**» που στοχεύουν στη δημιουργία ενός εξωτερικού ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη του τομέα
- τις «**σκληρές πολιτικές**» που επικεντρώνονται στην ανάπτυξη ιδίως των κοινωνικών επιχειρήσεων.

(α) Οι «ήπιες πολιτικές» προσανατολίζονται στην δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ίδρυση και ανάπτυξη φορέων κοινωνικής οικονομίας. Διακρίνονται σε δύο θεματικές κατηγορίες (θεσμικές πολιτικές και υποστηρικτικές πολιτικές).

i. Οι θεσμικές πολιτικές στοχεύουν στην θεσμοθέτηση της κοινωνικής οικονομίας ως διακριτού τομέα σε ένα εθνικό νομικό και οικονομικό οικοσύστημα, επιδιώκοντας:

---

⁶⁴ Επισημαίνεται ότι το Πρόγραμμα POISES χρηματοδοτεί παράλληλα μια διακρατική πρωτοβουλία με τίτλο "Κοινωνική Οικονομία και Αναπηρία", η οποία αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τις δυνατότητες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη δημιουργία θέσεων εργασίας για άτομα με αναπηρία και την προώθηση της ανταλλαγής ορθών πρακτικών μεταξύ φορέων του ευρωπαϊκού κινήματος της κοινωνικής οικονομίας.

⁶⁵ Βλ. σχετικά α) την Θεματική Πλατφόρμα της Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πεδίο της ΚΑΛΟ που λειτουργεί στο πλαίσιο του Τομέα «*Στήριξη των επιχειρηματιών και των αυτοαπασχολουμένων*» της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση ([Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης - Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και κοινωνική ένταξη - Ευρωπαϊκή Επιτροπή \(europa.eu\)](#)), β) την Θεματική Πλατφόρμα της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πεδίο της ΚΑΛΟ που λειτουργεί στο πλαίσιο του Τομέα «*Οικονομία της Εγγύτητας και Οικοσύστημα της Κοινωνικής Οικονομίας*» ([Proximity and social economy \(europa.eu\)](#)) και γ) την Πύλη για την Κοινωνική Οικονομία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (The EU Social Economy Gateway) που λειτουργεί από τον Ιούνιο του 2023 στο πλαίσιο υλοποίησης του «*Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία*» (https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/index_en).

⁶⁶ Βλ. ενδεικτικά European Commission, *Social enterprises and their ecosystems in Europe*, 2020 και European Commission, *The State of Social Enterprise Support in Europe and Neighbouring Countries*, 2022.

⁶⁷ Βλ. European Economic and Social Committee, *Best practices in public policies regarding the European Social Economy post the economic crisis*, 2018, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-18-002-en-n.pdf>.

- την αναγνώριση της νομικής ταυτότητας της κοινωνικής οικονομίας και των εσωτερικών της υποδειγμάτων (εδώ υπάγονται για παράδειγμα οι Νόμοι Πλαίσια για την Κοινωνική Οικονομία⁶⁸, οι Ετικέτες / Σήματα Κοινωνικής Οικονομίας και οι Νόμοι περί Συνεταιρισμών ή Κοινωνικών Επιχειρήσεων)
- την αναγνώριση της ικανότητας των φορέων ΚΑΛΟ να δραστηριοποιούνται σε οποιονδήποτε οικονομικό τομέα μέσω της άρσης ενδεχομένων ρυθμιστικών εμποδίων
- την αναγνώριση της συν-πρωταγωνιστικής ικανότητας των φορέων ΚΑΛΟ σε κρίσιμες διαδικασίες χάραξης και εφαρμογής της δημόσιας πολιτικής μέσω ιδίως της συμμετοχής των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων του τομέα σε θεσμοθετημένα συμβουλευτικά / γνωμοδοτικά όργανα της κεντρικής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε άτυπα σώματα κοινωνικού διαλόγου
- την σύσταση φορέα στο επίπεδο της κεντρικής διοίκησης με αρμοδιότητες για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ⁶⁹.

ii. Οι υποστηρικτικές πολιτικές στοχεύουν κατ' αρχήν να επηρεάσουν την κοινή γνώμη και να ενισχύσουν την αναγνωρισιμότητα του τομέα της ΚΑΛΟ. Χρησιμοποιούν μοντέλα και τεχνικές ευαισθητοποίησης, προβολής και επικοινωνίας, ενισχύοντας παράλληλα δραστηριότητες τεκμηρίωσης και έρευνας, επιμόρφωσης και κατάρτισης.

(β) Οι «σκληρές πολιτικές» προσανατολίζονται στην ενίσχυση του οικονομικού ρόλου και της προστιθέμενης παραγωγικής αξίας των φορέων ΚΑΛΟ μέσω της χορήγησης κινήτρων σε δύο επίπεδα:

- στο επίπεδο της προσφοράς, προωθώντας την οικονομική ανταγωνιστικότητα τους και διευρύνοντας την συμμετοχή τους στην αλυσίδα αξίας
- στο επίπεδο της ζήτησης, βελτιώνοντας την πρόσβαση των φορέων ΚΑΛΟ στις δημόσιες και τις διεθνείς αγορές.

---

⁶⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Ισπανικός Νόμος 5/2011 για την Κοινωνική Οικονομία - βλ. <https://www.global-regulation.com/translation/spain/1437714/law-5-2011%252c-from-29-march%252c-social-economy.html>.

⁶⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Ισπανικό Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Οικονομίας - βλ. <https://www.mites.gob.es/en/index.htm#>.

Πίνακας 4. Τυπολογία πολιτικών ανάπτυξης του τομέα της ΚΑΛΟ

Ήπιες πολιτικές	Θεσμικά μέτρα	<p>Μέτρα που στοχεύουν στη νομική μορφή των φορέων κοινωνικής οικονομίας, αναγνωρίζοντάς τους ως ιδιωτικούς φορείς</p> <p>μέτρα που στοχεύουν στην αναγνώριση της ικανότητας λειτουργίας επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας στο σύνολο του τομέα της οικονομικής δραστηριότητας, άρση τυχόν νομικών εμποδίων</p> <p>μέτρα που στοχεύουν στην αναγνώριση των επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας ως φορείς χάραξης πολιτικής, ως συνομιλητές στο σχεδιασμό/κατασκευή και εφαρμογή των δημόσιων πολιτικών</p> <p>δημόσιοι φορείς που προωθούν τις επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας</p>
	Υποστηρικτικά μέτρα	<p>μέτρα για τη διάδοση και την αύξηση της ευαισθητοποίησης και της γνώσης για την κοινωνική οικονομία σε ολόκληρη την κοινωνία ή/και από ομάδες-στόχους</p> <p>μέτρα για την προώθηση της κατάρτισης στην κοινωνική οικονομία</p> <p>μέτρα για την προώθηση της έρευνας στην κοινωνική οικονομία</p>
Σκληρές πολιτικές	Πρωτοβουλίες με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των φορέων κοινωνικής οικονομίας	<ul style="list-style-type: none"> - μέτρα που επικεντρώνονται στις λειτουργίες των επιχειρήσεων, όπως χρηματοδότηση, παροχή συμβουλών/συμβουλών, κατάρτιση, απασχόληση και διαχείριση ανθρώπινων πόρων, συνεργασία και δίκτυα, E&A και καινοτομία, ποιότητα, νέες τεχνολογίες υπολογιστών και επικοινωνιών, φυσικός χώρος κ.λπ. - τα μέτρα αυτά διακρίνονται ανάλογα με τον κύκλο ζωής της επιχείρησης (δημιουργία ή στάδιο ανάπτυξης της επιχείρησης)
	Πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην ενίσχυση των δραστηριοτήτων των φορέων κοινωνικής οικονομίας	Μέτρα με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δημόσιες αγορές και ξένες αγορές (όπως κοινωνικές ρήτρες και δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς)

Πηγή: European Economic and Social Committee, 2018

2.1. Καλές πρακτικές «ήπιων πολιτικών»

A. Το Πιστοποιητικό για τις Αλληλέγγυες Εταιρείες Κοινωνικής Ωφέλειας (Γαλλία)

Ο εμβληματικός *Νόμος 856/2014 για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία*⁷⁰ περιέχει την ειδική ρήτρα του *Πιστοποιητικού για τις Αλληλέγγυες Εταιρείες Κοινωνικής Ωφέλειας* (Entreprise Solidaire d'Utilité Sociale), γνωστό ως «Σήμα ESUS»⁷¹, που χορηγείται κατ' αρχήν για πέντε χρόνια και εξασφαλίζει σημαντικά πλεονεκτήματα (όπως η χρηματοδότηση από επενδυτικά κεφάλαια των Ταμείων Αλληλοβοήθειας και η ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση) σε συγκεκριμένους φορείς ΚΑΛΟ⁷². Η κύρια επιδίωξη του συγκεκριμένου μέτρου είναι να ενθαρρυνθούν οι ιδιώτες χρηματοδότες να υποστηρίξουν την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός οικοσυστήματος που θα ευνοεί την ανάπτυξη επιχειρήσεων με αλληλέγγυο πνεύμα⁷³.

Άρθρο 1 του Νόμου 856/2014

I. - L'économie sociale et solidaire est un mode d'entreprendre et de développement économique adapté à tous les domaines de l'activité humaine auquel adhèrent des personnes morales de droit privé qui remplissent les conditions cumulatives suivantes:

1° Un but poursuivi autre que le seul partage des bénéfices;

2° Une gouvernance démocratique, définie et organisée par les statuts, prévoyant l'information et la participation, dont l'expression n'est pas seulement liée à leur apport en capital ou au montant de leur contribution financière, des associés, des salariés et des parties prenantes aux réalisations de l'entreprise;

3° Une gestion conforme aux principes suivants

Πηγή: [Article 1 - LOI n° 2014-856 du 31 juillet 2014 relative à l'économie sociale et solidaire \(1\) - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](#)

⁷⁰ Βλ. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264268500-10-en.pdf?expires=1694087841&id=id&accname=guest&checksum=9896F10EDC7EB01A77FAD39986339C35>.

⁷¹ Βλ. <https://www.ess-france.org/tout-comprendre-sur-l-agrement-esus>.

⁷² Πρόκειται για ενώσεις, συνεταιρισμούς, αλληλασφαλιστικές εταιρείες, ιδρύματα ή εμπορικές εταιρείες που πληρούν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα κριτήρια:

- επιδίωξη ενός σκοπού κοινωνικής χρησιμότητας ή γενικού συμφέροντος
- δημοκρατική διακυβέρνηση, με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών της οργάνωσης
- επανεπένδυση της πλειοψηφίας των κερδών στη λειτουργία της οργάνωσης για να εξασφαλισθεί η βιωσιμότητα και η ανάπτυξη της.

⁷³ Είναι ενδεικτικό ότι οι επενδυτές σε μια *Αλληλέγγυα Εταιρεία Κοινωνικής Ωφέλειας* επωφελούνται από ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό φορολογικό σύστημα που προβλέπει την μείωση του φόρου εισοδήματος κατά 18% και του φόρου περιουσίας κατά 25%.

L'agrément ESUS pour les entreprises

L'agrément ESUS (Entreprise Solidaire d'Utilité Sociale) est un label d'identification réservé aux [entreprises de l'Économie Sociale et Solidaire](#) qui leur permet de confirmer leur éligibilité à certains financements et à certaines réductions fiscales. Cet agrément s'inscrit dans le cadre de la loi relative à l'économie sociale et solidaire de 2014 qui vise à créer un écosystème favorable au développement des entreprises de l'ESS.

Quelles conditions?

Pour être éligibles à l'agrément «ESUS », les entreprises de l'ESS doivent remplir certaines conditions:

- poursuivre une utilité sociale à titre d'objectif principal, en direction des publics vulnérables, ou en faveur de la préservation et du développement du lien social, de l'éducation à la citoyenneté, du développement durable, de la transition énergétique, de la promotion culturelle ou de la solidarité internationale,
- prouver que la recherche d'utilité sociale a un impact soit sur le compte de résultat, soit sur la rentabilité de l'entreprise,
- avoir une politique de rémunération respectant deux conditions :
  - la moyenne des sommes versées, y compris les primes, aux cinq salariés ou dirigeants les mieux payés ne doit pas excéder un plafond annuel fixé à 7 x le smic,
  - la rémunération versée au salarié le mieux payé ne doit pas excéder un plafond annuel fixé à 10 x le [smic](#),
- les titres de capital de l'entreprise ne doivent pas être soumis à des négociations en bourse.

Certaines structures de l'ESS mentionnées au [titre II de l'article 11 de la loi du 31 juillet 2014 sur l'ESS](#) bénéficient de plein droit de l'agrément ESUS en raison de leur activité.

Pour quelle durée?

L'agrément ESUS est principalement délivré pour une durée de 5 ans. Néanmoins, sa durée est limitée à 2 ans pour les entreprises créées depuis moins de 3 ans au moment du dépôt de la demande d'agrément.

Comment en bénéficier?

Pour obtenir le label ESUS, l'entreprise doit remplir un dossier de demande d'agrément ESUS adressée par courrier en 3 exemplaires à l'unité départementale de la [Dreets](#) (Directions Régionales de l'Économie, de l'Emploi, du Travail et des Solidarités) du département où se situe le siège ou l'établissement principal de la structure concernée. Une seule demande doit être formulée par structure.

Les dossiers sont disponibles en ligne sur le site des [Dreets](#) et doivent être accompagnés des pièces justificatives suivantes :

- une copie des statuts en vigueur,
- un extrait du registre des commerces et des sociétés (sauf pour les organismes agréés de droit),
- les trois derniers comptes annuels approuvés et le dernier rapport d'activité approuvé (sauf pour les organismes agréés de droit),
- les comptes de résultats prévisionnels pour les exercices correspondant à la durée de l'agrément demandé (sauf pour les organismes agréés de droit),
- une attestation du dirigeant stipulant que les titres de son entreprise ne sont pas admis sur un marché financier.

Πηγή: <https://les-aides.fr/actualites/cU8/qu-est-ce-que-l-agrement-esus.html>.

B. Ο Νόμος για την Κοινωνική Οικονομία (Ρουμανία)

Ο Νόμος 219/2015 για την Κοινωνική Οικονομία⁷⁴ υιοθετήθηκε τον Ιούλιο του 2015 για την κάλυψη της απουσίας ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου για την ρύθμιση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη Ρουμανία. Εισηγήαγε αρμόδια όργανα σε κεντρικό (Εθνική Επιτροπή Κοινωνικής Οικονομίας, Διεύθυνση Κοινωνικής Οικονομίας στο Υπουργείο Εργασίας, Οικογένειας, Κοινωνικής Προστασίας και Ηλικιωμένων⁷⁵) / περιφερειακό επίπεδο (Διεύθυνση Κοινωνικής Οικονομίας στο Νομαρχιακό Οργανισμό Απασχόλησης) και θεσμοθέτησε το Μητρώο Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Η εφαρμογή του Νόμου προωθήθηκε με την Υπουργική Απόφαση 585/10 της 10^{ης} Αυγούστου 2016⁷⁶ που εξειδίκευσε τα κριτήρια πιστοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων και τις διαδικασίες χορήγησης του Κοινωνικού Σήματος⁷⁷.

Η θέσπιση του Νόμου συνδύασθηκε με την θεσμοθέτηση ειδικών δημόσιων πολιτικών υποστήριξης του τομέα της ΚΑΛΟ, όπως:

- εισαγωγή ρητρών για την πρόσβαση των φορέων ΚΑΛΟ στην αγορά των δημοσίων συμβάσεων (κοινωνικές ρήτρες και δυνατότητα σύναψης συμβάσεων με επιφύλαξη - δυνατότητα σύναψης δημόσιων συμβάσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων προστατευόμενης απασχόλησης) στο Νόμο 98/2016 περί Δημοσίων Συμβάσεων⁷⁸ και στο Νόμο 99/2016 περί Τομεακών Δημοσίων Συμβάσεων⁷⁹
- χορήγηση πλεονεκτημάτων για τις κοινωνικές επιχειρήσεις του αγροδιατροφικού τομέα στο Νόμο 217/2016 περί Προστασίας Τροφίμων⁸⁰ (οι φορείς ΚΑΛΟ μπορούν να πωλούν τρόφιμα κοντά στη λήξη της ημερομηνίας κατανάλωσης εάν δραστηριοποιούνται στους τομείς της κοινωνικής πρόνοιας και φροντίδας)
- χορήγηση φορολογικών πλεονεκτημάτων για τις κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην εργασία και τις πιστοποιημένες κοινωνικές επιχειρήσεις του τομέα της φροντίδας (δυνατότητα απαλλαγής ή μείωσης του φόρου επί των κτιρίων και γηπέδων, εφόσον το αποφασίσουν τα τοπικά συμβούλια).

⁷⁴ Βλ. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/170086>.

⁷⁵ Έχει μετονομασθεί σε Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

⁷⁶ Βλ. http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Munca/2016/HG_585_2016.pdf.

⁷⁷ Το Κοινωνικό Σήμα περιλαμβάνει το Πιστοποιητικό και ένα συγκεκριμένο στοιχείο οπτικής ταυτότητας, το οποίο εφαρμόζεται απαραίτητως στα προϊόντα που παράγονται, στα έργα που εκτελούνται ή στα έγγραφα που αποδεικνύουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

⁷⁸ Βλ. <https://www.global-regulation.com/translation/romania/3761184/law-no.-98-of-19-may-2016-public-procurement.html>.

⁷⁹

Βλ.

https://europam.eu/data/mechanisms/PP/PP%20Laws/Romania/3.%20Law%20No.%2099%20of%202016_ROM,%20consolidated,%20last%20amended%202020.pdf.

⁸⁰ Βλ. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/183792>.

Γ. Η Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Οικονομίας (Ισπανία)

Η *Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Οικονομίας 2017-2020*⁸¹ υιοθετήθηκε το 2017 μετά από μία ευρεία διαβούλευση της Κυβέρνησης με τις Αυτόνομες Κοινότητες, τους κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις του τομέα της ΚΑΛΟ. Περιλαμβάνει 11 Αξονες και 63 Μέτρα, που εξυπηρετούν τις ακόλουθες προτεραιότητες:

- εξάλειψη των νομικών εμποδίων που περιορίζουν την ανάπτυξη του τομέα
- αύξηση της απασχόλησης στους φορείς ΚΑΛΟ
- υποστήριξη της επιχειρηματικότητας των φορέων ΚΑΛΟ
- δημιουργία καινοτόμων μηχανισμών για τη συμμετοχή των φορέων ΚΑΛΟ σε νέες αγορές
- διασφάλιση της θεσμικής συμμετοχής των φορέων ΚΑΛΟ στις διαδικασίες διαμόρφωσης των σχετικών πολιτικών
- προβολή του ρόλου και του έργου των φορέων ΚΑΛΟ
- ενίσχυση της έρευνας στο πεδίο της ΚΑΛΟ.

Δ. Το Εθνικό Σχέδιο για την Κοινωνική Οικονομία (Βουλγαρία)

Το *Εθνικό Σχέδιο για την Κοινωνική Οικονομία*⁸² εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο στις 4 Απριλίου 2014 και υλοποιείται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής⁸³ με την υποστήριξη του Εθνικού Συμβουλίου Κοινωνικής Οικονομίας. Επιδιώκει τις ακόλουθες προτεραιότητες:

- υποστήριξη της επιχειρηματικότητας των φορέων ΚΑΛΟ
- δημιουργία καινοτόμων μηχανισμών για τη συμμετοχή των φορέων ΚΑΛΟ σε νέες αγορές
- διασφάλιση της θεσμικής συμμετοχής των φορέων ΚΑΛΟ στις διαδικασίες διαμόρφωσης των σχετικών πολιτικών
- προβολή του ρόλου και του έργου των φορέων ΚΑΛΟ
- ενίσχυση της έρευνας στο πεδίο της ΚΑΛΟ.

Ε. Η Εθνική Επιτροπή για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας (Πολωνία)

Η *Εθνική Επιτροπή για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας* (the National Committee for Social Economy Development)⁸⁴ αποτελεί συμβουλευτικό όργανο παρακολούθησης του *Εθνικού Προγράμματος Κοινωνικής Οικονομίας* του 2014

---

⁸¹ Βλ. <https://www.gsef-net.org/fr/node/25859>.

⁸² Βλ. https://www.socioeco.org/bdf_fiche-document-5291_en.html.

⁸³ Βλ. <https://www.mlsp.government.bg/eng>.

⁸⁴ Βλ. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjC9_K45bGBAxUqiv0HHYmiAF8QFnoECCYQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fcfce%2Fleed%2FNational-Programme-Social-Economy-Poland.pdf&usq=AOvVaw0ryrjI87AQN6MuEaZ41-ze&opi=89978449.

(KPRES)⁸⁵ και λειτουργεί στο επίπεδο του Υπουργείου Οικογένειας, Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής⁸⁶. Συγκροτείται από εκπροσώπους της κεντρικής διοίκησης, της τοπικής αυτοδιοίκησης και του τομέα της ΚΑΛΟ, προωθώντας συνεργασίες με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, το Συμβούλιο Κοινοφελούς Χαρακτήρα και την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής περιλαμβάνουν:

- συντονισμός των δραστηριοτήτων του τομέα της ΚΑΛΟ σε εθνικό επίπεδο
- παρακολούθηση της εφαρμογής του KPRES
- ενθάρρυνση καινοτόμων σχεδίων και ερευνητικών προγραμμάτων στον τομέα της ΚΑΛΟ
- εισήγηση μέτρων θεσμικού και χρηματοδοτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΑΛΟ⁸⁷
- σχεδιασμός θεματικών πρωτοβουλιών προώθησης της ΚΑΛΟ.

2.2. Καλές πρακτικές «σκληρών πολιτικών»

A. Η υποστήριξη της ανάπτυξης εθνικών οικοσυστημάτων ΚΑΛΟ

Το πλέον αντιπροσωπευτικό υπόδειγμα υποστήριξης της ανάπτυξης εθνικών οικοσυστημάτων ΚΑΛΟ εντοπίζεται στην εμβληματική προώθηση της *Μεταρρύθμισης του Τρίτου Τομέα* από την Ιταλική Κυβέρνηση την περίοδο 2016-2017⁸⁸ με βάση τις ρήτρες του *Νόμου 6/2016*⁸⁹. Οι κύριοι στόχοι της Μεταρρύθμισης ήταν:

- η αυστηρή νομική οριοθέτηση του τομέα της ΚΑΛΟ
- η ευαισθητοποίηση και διάχυση του ρόλου της ΚΑΛΟ μέσω της ίδρυσης του *Εθνικού Συμβουλίου για τον Τρίτο Τομέα* (Consiglio Nazionale del Terzo Settore)⁹⁰ που λειτουργεί ως μόνιμο όργανο διαβούλευσης για την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας, την εκπόνηση κατευθυντήριων αρχών για την ανάπτυξη των φορέων και την προώθηση μοντέλων εκτίμησης του κοινωνικού αντίκτυπου τους

---

⁸⁵ Βλ. KPRES_ -_National_Programme_for_Social_Economy_Development.docx.

⁸⁶ Βλ. <https://archiwum.mriips.gov.pl/en/about-the-ministry/departments/department-of-labour-market/>.

⁸⁷ Βλ. ενδεικτικά την πρόσφατη πρωτοβουλία εισαγωγής του Νόμου - Πλαισίου για την Κοινωνική Οικονομία του 2022 (<https://www.gov.pl/web/family/supporting-the-development-of-social-economy--consultation-on-the-draft-act>).

⁸⁸ Βλ. <https://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/terzo-settore-e-responsabilita-sociale-imprese/focus-on/riforma-terzo-settore/pagine/default> .

⁸⁹ Βλ. [Law no. 6 of 2016 June 106](#).

⁹⁰ Βλ. <https://www.cantiereterzosettore.it/riforma/promozione-e-sostegno-del-terzo-settore/consiglio-nazionale-del-terzo-settore/>.

- η χορήγηση φορολογικών πλεονεκτημάτων στους φορείς ΚΑΛΟ
- η χορήγηση φορολογικών κινήτρων σε ιδιώτες και επιχειρήσεις για την υποστήριξη των φορέων ΚΑΛΟ
- η θέσπιση μηχανισμών χρηματοδοτικής υποστήριξης των φορέων ΚΑΛΟ, όπως το Ιταλικό Κοινωνικό Ίδρυμα (Fondazione Italia Sociale)⁹¹, ένα Ταμείο Πιστώσεων που ενισχύει ειδικά τις μικρομεσαίες κοινωνικές επιχειρήσεις.

Το υπόδειγμα της Ιταλικής Μεταρρύθμισης του Τρίτου Τομέα

With the Law no. 6 of 2016 June 106 "Delegation to the Government for the reform of the Third Sector, social enterprise and for the discipline of universal civil service" was launched a process of reform of the Third sector, still in progress.

In accordance with the terms of the delegation, the Government has adopted:

- in the field of Universal civil service the Legislative Decree 6 March 2017 n. 40b on "Establishment and regulation of the universal civil service, pursuant to art. 8 of Law no. 6 of 2016 June 106";
- In the matter of 5 per thousand, the on "Discipline of the Institute of 5 per thousand of personal income tax pursuant to art. 9, paragraph 1, letters c) and d) of Law no. 6 of 2016 June 106";
- in the field of social enterprise, the Legislative Decree 3 July 2017, n. 112 containing "Revision of the rules on social enterprise, pursuant to art. 2, paragraph 2 of Law no. 6 of 2016 June 106";
- regarding the general revision of the legislation of Third Sector Entities, registers, tax treatment, supervision of Third Sector Entities (see the page dedicated to the Third Sector Code), the Legislative Decree 3 July 2017 n. 117 bearing "Third Sector Code, pursuant to art. 1, paragraph 2, lett. b) of Law 6 June 2016, n. 106".

The enabling law also provided, within one year from the entry into force of each legislative decree, the possibility of issuing supplementary and corrective provisions of the decrees themselves.

The following have therefore been issued:

- Legislative Decree no. 13 of 2018 April 43 containing supplementary and corrective provisions to Legislative Decree no. 6 of 2017 March 40;
- Legislative Decree no. 20 of 2018 July 95 containing supplementary and corrective provisions to Legislative Decree no. 3 of 2017 July 112;
- Legislative Decree no. 3 of 2018 August 105 containing supplementary and corrective provisions to Legislative Decree no. 3 of 2017 July 117.

Πηγή: [The Third Sector Reform | Ministry of Labour and Social Policy \(lavoro.gov.it\)](http://www.lavoro.gov.it)

⁹¹ Βλ. <https://fondazioneitaliasociale.org/>.

B. Η αξιοποίηση της φορολογίας εισοδήματος για την χρηματοδότηση κοινωνικών φορέων

(α) Αρκετές χώρες της ΕΕ, όπως η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Λιθουανία και η Σλοβακία, έχουν θεσμοθετήσει έναν «μηχανισμό προσδιορισμού ποσοστού φόρου» ως εργαλείο οικονομικής υποστήριξης των μη κερδοσκοπικών οργανισμών⁹². Ο συγκεκριμένος μηχανισμός κατανέμει δημόσια έσοδα - ένα ποσοστό του φόρου εισοδήματος - σε κοινωφελείς σκοπούς: οι φορολογούμενοι ορίζουν μέρος του φόρου εισοδήματός τους που κατέβαλαν για κοινωφελείς σκοπούς (κυρίως σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών).

(β) Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ιταλικού *Νόμου 266/2015*, οι ιδιώτες φορολογούμενοι έχουν τη δυνατότητα να διαθέσουν πέντε τοις χιλίοις του εισοδήματός τους για την υποστήριξη εθελοντικών και άλλων μη κερδοσκοπικών οργανώσεων κοινωνικής ωφέλειας, πιστοποιημένες ενώσεις και ιδρύματα.

Γ. Η αξιοποίηση των Ταμείων Αλληλοβοήθειας για την χρηματοδότηση φορέων της ΚΑΑΟ

Η Ιταλία έχει εφαρμόσει ένα πρωτότυπο μέτρο για την οικονομική υποστήριξη των συνεταιρισμών μέσω της δημιουργίας Ταμείων Συνεταιριστικής Ανάπτυξης («*Ταμεία Αλληλοβοήθειας για την προώθηση και την ανάπτυξη των συνεταιρισμών*») που χρηματοδοτούνται από τις εισφορές των συνεταιρισμών. Συγκεκριμένα, το άρθρο 11 του *Νόμου 59/1992*⁹³ θεσμοθέτησε την υποχρέωση όλων των συνεταιρισμών να διαθέτουν το 3% των λειτουργικών τους κερδών και των περιουσιακών στοιχείων μετά τις διαδικασίες εκκαθάρισης σε Ταμεία Αλληλοβοήθειας που ιδρύονται από τις αναγνωρισμένες αντιπροσωπευτικές ενώσεις των συνεταιρισμών⁹⁴. Τα Ταμεία Αλληλοβοήθειας προωθούν την εφαρμογή της έκτης αρχής της συνεταιριστικής αλληλεγγύης και υποστηρίζουν διάφορες πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη του κινήματος (δημιουργία νέων συνεταιρισμών, υποστήριξη σε αναπτυξιακά σχέδια, κατάρτιση κ.λπ.). Τα μεγαλύτερα Ταμεία είναι το *Coopfond* της *Centrale Legacoop*⁹⁵ και το *Fondosviluppo* της *Confcooperative*⁹⁶.

---

⁹² Βλ. European Economic and Social Committee, *Best practices in public policies regarding the European Social Economy post the economic crisis*, 2018, σελ. 31-32, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-18-002-en-n.pdf>.

⁹³ Βλ. <https://www.ciriec.uliege.be/wp-content/uploads/2021/07/WP2021-01.pdf>.

⁹⁴ Συνεταιρισμοί που δεν ανήκουν σε καμία ένωση καταβάλλουν το 3% απευθείας στο Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης.

⁹⁵ Βλ. <https://www.coopfond.it/>.

⁹⁶ Βλ. <https://www.confcooperative.it/>.

Δ. Η αξιοποίηση δημόσιων κοινωνικών πόρων για την χρηματοδότηση φορέων της ΚΑΑΟ

(α) Η Ισπανική Κυβέρνηση αξιοποιεί πόρους των τακτικών επιδομάτων ανεργίας για να υποστηρίξει ανέργους να ιδρύσουν συνεταιρισμούς εργαζομένων ή επιχειρήσεις κοινωνικού σκοπού (*sociedad laboral*), κεφαλαιοποιώντας το ύψος τους σε μια ενιαία πληρωμή, ως πρώτη επένδυση για την δημιουργία των αντίστοιχων φορέων⁹⁷. Επιπλέον, το Υπουργείο Εργασίας καταβάλλει από το 1985 (Π.Δ. 1044/1985) μέσω του Εθνικού Ινστιτούτου Απασχόλησης τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης των ανέργων που επιθυμούν να ιδρύσουν μία κοινωνική επιχείρηση καθ' όλη την περίοδο λήψης των επιδομάτων ανεργίας.

Το υπόδειγμα των Ισπανικών *Sociedades Laborales*

Sociedades Laborales were born in the 1960s as an instrument of the government's job creation policy, since when they have been governed by specific Acts: *Sociedades Anónimas Laborales* Law 15/1986 and *Sociedades Laborales* Laws 4/1997 and 44/2015.

Sociedad Laboral is an administrative classification that can be awarded to a public or private limited-liability company that so requests and that satisfies certain requirements:

- i. The majority of the share capital must be owned by workers who provide remunerated services in the company, personally and directly, by virtue of an open-ended employment relationship;
- ii. None of the partners may hold shares that represent more than one-third of the share capital, with certain exceptions;
- iii. The number of hours per year worked by employees with open-ended contracts who are not partners must not be greater than 49% of the total hours per year worked in the *Sociedad Laboral* by all its worker partners.

Over the years, *Sociedades Laborales* have provided an instrument for unemployed workers to create new companies and for worker buyouts to salvage companies in difficulties.

The advantage of a *Sociedad Laboral* compared to a worker-controlled company that is not a *Sociedad Laboral* is that its particular legal status favours the employees' keeping control of the company over time and all of them sharing in its control.

Compared to a cooperative, its worker partners have dual legal status (partners and employees), benefit from all the wealth they create with their capital and their work, and if they need external funding have the means to make the investment attractive. However, both are companies which are democratically controlled by their workers, are deeply rooted in their geographical area and show an effective combination of profitable companies and quality jobs.

Πηγή: European Parliament, 2016, <https://data.europa.eu/doi/10.2861/082113>

⁹⁷ Βλ. European Economic and Social Committee, *Best practices in public policies regarding the European Social Economy post the economic crisis*, 2018, σ. 36, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-18-002-en-n.pdf>.

(β) Η Κυβέρνηση της Περιφέρειας της Βαλλονίας⁹⁸ (Βέλγιο) εγκαινίασε το 2014 το Πρόγραμμα *Brasero* για την οικονομική υποστήριξη των συνεταιρισμών⁹⁹, που υλοποιείται από τον αποκεντρωμένο οργανισμό *Société Wallonne d'économie sociale marchande, société anonyme d'intérêt public* (SOWECSOM)¹⁰⁰. Το Πρόγραμμα εξασφαλίζει την παροχή δημόσιου κεφαλαίου σε συνεταιρισμούς με τη μορφή κεφαλαίου κινδύνου, με τη μορφή εισφοράς κεφαλαίου ή με οποιαδήποτε άλλη μορφή μόνιμου κεφαλαίου, έως 1 ευρώ για 1 ευρώ κεφαλαίου που συνεισφέρουν οι ιδιώτες συνεταιριστές, με ανώτατο όριο ποσό 200.000 ευρώ για κάθε συνεταιριστική εταιρεία.

Το προφίλ της SOWECSOM

GENERAL

Your business meets the criteria of the social economy and you are able to present a financial plan demonstrating the viability of your project. SOWECSOM can finance your projects by granting you a loan or by strengthening your equity by participating in the capital of your company.

INTERVENTIONS

Sowecsom loans are not standard, but can be adjusted according to the needs of your business. Each project is analyzed according to its specificities.

Loans are flexible according to:

- *the nature of the project and the needs*
- *the status of the project*
- *self-financing and repayment capacities*

Duration: 15 years

Amount: max 500.000 €

Exit: Repayment of the loan

Equity participation:

If your project requires a strengthening of equity, we can consider taking a stake in the capital of your company.

Amount: Holding a maximum of 35% of the capital

Exit: In principle, exit of the capital between 5th and the 10th Fiscal year following subscription

Πηγή: www.sowecsom.org

⁹⁸ Βλ. <https://www.wallonie.be/en/stakeholders-and-institutions/wallonia/walloon-government>.

⁹⁹ Βλ. <https://www.mr.be/brasero-et-pre-seed-deux-mesures-concretes-en-matiere-deconomie-sociale-en-wallonie/>.

¹⁰⁰ Βλ. <https://www.guideaidespubliques.be/aides/financement/sowecsom-economie-sociale-marchande/>.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Chaves R. and Demoustier D. (eds.) (2013): *The Emergence of the Social Economy in Public Policy - An International Analysis*, CIRIEC Series "Public Economy and Social Economy" No. 4, Peter Lang, Brussels, <https://www.peterlang.com/document/1053736>
- Craig G. (ed.) (2020): *Handbook on Global Social Justice*, Edward Elgar, Cheltenham, <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/handbook-on-global-social-justice-9781839104428.html>
- De Bruin A. and Teasdale S. (eds.) (2020): *A Research Agenda for Social Entrepreneurship*, Edward Elgar, Cheltenham, <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/a-research-agenda-for-social-entrepreneurship-9781788972314.html>
- Dupain W., Pilia O., Wunsch M., Hoffmann P., Scharpe K., Mair J., Raith M. and Bosma N. (2021): *The State of Social Enterprise in Europe*, European Social Enterprise Monitor 2020-2021, Euclid Network, Brussels, [European Social Enterprise Monitor \(ESEM\) - Euclid Network](#)
- European Commission (2015): *A Map of social enterprise and their eco-systems in Europe*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&LangId=en>
- European Commission (2020): *Social enterprises and their ecosystems in Europe*, Comparative synthesis report, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22304&langId=en>
- European Commission (2021): *Impact of the European Commission's Social Business Initiative (SBI) and its follow-up actions: final report: annexes 5 to 10*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, <https://data.europa.eu/doi/10.2767/49281>
- European Commission (2022): *Comparative legal analysis of associations laws and regimes in the EU - Final report*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, <https://data.europa.eu/doi/10.2873/05056>
- European Commission (2022): *The State of Social Enterprise Support in Europe and Neighbouring Countries - Annual Consultation 2022-2023*, Euclid Network, [The State of Social Enterprise Support in Europe and Neighbouring Countries - Euclid Network](#)
- European Economic and Social Committee (2018): *Best practices in public policies regarding the European social economy post the economic crisis*, Report drawn up by the International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC), Brussels, [Best practices in public policies regarding the European social economy post the economic crisis - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)
- European Parliament (2016): *Social Economy*, Directorate General for Internal Policies Department A: Economic and Scientific Policy, Brussels, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2a>

[hUKEwj9ubKB8an_AhXQGuwKHeuVDp0QFnoECAwQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.europarl.europa.eu%2FRegData%2Ffetudes%2FSTUD%2F2016%2F578969%2FIPOL_STU\(2016\)578969_EN.pdf&usg=AOvVaw3V-M_BJzF4689kB2-Uz76A](https://www.europarl.europa.eu/reg-data/fetudes/stud/2016/578969_en.pdf?usg=AOvVaw3V-M_BJzF4689kB2-Uz76A)

Fajardo García I., Muñecas J. and San José J. (2016): *Employee financial participation - Spain's sociedades laborales*, European Parliament, Directorate-General for Internal Policies of the Union, Brussels, <https://data.europa.eu/doi/10.2861/082113>

Ilcheong Y. (ed). (2023): *Encyclopedia of the Social and Solidarity Economy*, A Collective Work of the United Nations Inter-Agency Task Force on SSE (UNTFSSSE), Edward Elgar, Cheltenham, [Encyclopedia of the Social and Solidarity Economy – A Collective Work of the United Nations Inter-Agency Task Force on SSE \(UNTFSSSE\) | Elgar Online: The online content platform for Edward Elgar Publishing](https://www.e-elgar.com/shop/gbp/a-handbook-of-comparative-social-policy-second-edition-9781782546603.html)

Kadrimi L. and Gjeta A. (2019): “Social Enterprises in Albania - Analysis of Albanian Legislation over the Years”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 10(6), 127-138, <https://www.richtmann.org/journal/index.php/mjss/article/view/12321/11920>

Kennet P. (ed.) (2014): *A Handbook of Comparative Social Policy*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/a-handbook-of-comparative-social-policy-second-edition-9781782546603.html>

Mulaert F., MacCallum D., Mehmood A. and Hamdouch A. (eds.) (2014): *The International Handbook on Social Innovation*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/the-international-handbook-on-social-innovation-9781782545590.html>

OECD (2023): *Policy Guide on Legal Frameworks for the Social and Solidarity Economy*, Paris, [Policy Guide on Legal Frameworks for the Social and Solidarity Economy | en | OECD](https://www.oecd.org/en/publications/2023/04/policy-guide-on-legal-frameworks-for-the-social-and-solidarity-economy-en)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΤΤΙΚΗΣ

ΘΑΛΑΣΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΑΓΡΙΚΗ ΑΘΗΝΑ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΥΝΘΕΣΜΟΣ ΑΥΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΑΣ
Αρσίου, 27 Ηρώδης, 115 26, Τηλ.: 2107499265, Fax: 2107396627

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης